

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
18/2020
2. máj 2020

Cena 0,60 €

Ludo Štúr

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

LÁSKA JE SÚČASŤ VŠETKÉHO
KRÁSNA V NAŠOM ŽIVOTE
Strana 4.

ŽEBY SA BLÍŽIL KONIEC
FICOVEJ ÉRY? – III. ČASŤ
Strana 5.

V ZDRAVOM TELE BY MAL
BYŤ AJ ZDRAVÝ ROZUM!
Strana 6.

CHOROBA COVID-19
A JEJ MEDIÁLNE ŠÍRENIE
Strana 8.

LEGENDÁRNEHO KRÁĽA
ZABIL NÁHLY NÁVAL ZLOSTI
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Dlhá je galéria ľudí, osobitne z matičného prostredia, ktorí sa mnohako pričínili o Slovensko. Naposledy sa práve tento rok na týchto riadkoch vyjadroval Ján Comaj. Spomíname to preto, že to boli posledné texty z jeho pera, napísal ich s ťažkou srdcovou bolesťou. Bol plodným autorom týchto novín a jeho posledné riadky boli o nevyhnutnosti reparátu pre ideu štátu, ktorý vznikol v roku 1993.

Štáty, pozrime sa vďaka po susednej Európe, reparáty nemajú. Tá požiadavka sa týka ľudí, ktorí ich tvoria. Dnes už takmer nie je zvučne počuť nikoho z generácie, ktorá sa od šesťdesiatych rokov minulého storočia doteraz usilovala o premeny. Predtým o premeny celého Československa, keď o necelý rok bude storočnica Alexandra Dubčeka, bude zrejmejšie, aký historický európsky zvlášť urobili Slováci. A ako sa na tom podieľali až po najkľúčovšie udalosti po roku 1989 generácie aj matičiarov, z ktorých žije už len niekoľko posledných mohykánov.

Celé desaťročia, ako o tom svedčia aj stránky matičného týždenníka, ako aj mesačníka, úsilie usporiadať pomery v malom päťmiliónovom štáte masívne čerpalo z národnej skúsenosti. Nevrátilo sa vždy po rovnej ceste. To máme dobre v pamäti – čím sme starší, tým je s odstupom času zrejmejšie, ako sa zmenil svet a pomery v ňom. Teraz ide o to, ako sme sa zmenili my sami. Po prvý raz Matica vedie generáciu, ktorá nemá popri sebe bardov, ale sformovali ju pomery po roku 1989. Ide o to, aby sa jej umožnila aktívna účasť na onom reparáte, ktorého nechceme byť len svedkami, ale najmä aktívnymi účastníkmi. Matica je nehmotným dedičstvom mnohého zo slovenskej kultúry, ľudovej kultúry a najmä aj zdrojom sebavedomia množstva ľudí roztrúsených po slovenskom vidieku. Ale najmä je zdrojom pamäti. Neraz jediným zdrojom pamäti práve tak bohatých, ako aj nejednoznačných a rozmanitých národných dejín.

Je súčasťou všetkého, s čím sme prešli od roka 1989, a výrazne prispieva k rozmanitosti, ak chcete k pluralite, a tú treba udržať. Nepotrebuje to len Matica, ale aj nové pomery meniaceho sa Slovenska.

Dušan D. KERNÝ

Slovensko čelí ďalšej prírodnej pohrome, pretrváva extrémne sucho Vlahový deficit v pôde má hrozivé rozmery

Ivan BROŽÍK – Foto: zdroj internet: aktualne.cz

Sucho nastupuje s čoraz väčšou intenzitou. Podľa monitoringu pôdneho sucha je relatívne nasýtenie pôdy na približne štvrtine nášho územia už pod hranicou päťdesiatich percent. Najmenšie zásoby pôdnej vlhky má juhozápad, kde sa prepadli na desať až dvadsať percent želiteľného stavu. Tento týždeň sice mierne pršalo, ale len formou lokálnych dažďov, niekde búrok. Aj keď pršalo, neznamená to však, že pôdna vlaha stúpla na potrebnú úroveň, ktorú očakávajú predovšetkým poľnohospodári a farmári.

Suchom rôznej intenzity sú postihnuté vyše dve tretiny Slovenska, pričom výrazné až výnimočné pôdne sucho je v celom profile na približne dvadsiatich percentách územia a zasahuje okrem juhozápadu tiež severné časti západného, stredného a východného Slovenska. Ani dlhodobšie prognózy počasia neavizujú zmenu. Zrážky občas sú, ale ich intenzita je väčšinou iba symbolická.

■ PÔDA TRPÍ

Slovenský hydrometeorologický ústav (SHMÚ) eviduje na Slovensku v rámci monitoringu pôdneho sucha postupné zhoršovanie situácie. V povrchovej vrstve pôdy je mierne až extrémne sucho na deväťdesiatich piatich percentách celkovej obrábanej plochy. Deficit vlhky je pozorovaný už na takmer celom území Slovenskej republiky – okrem najvyšších polôh. SHMÚ v tejto súvislosti už niekoľkokrát vydal aj výstrahy. Situácia sa podľa monitoringu meteorologického sucha naďalej zhoršuje. Aktuálne prevládajú na Slovensku veľmi suché až extrémne suché podmienky. „Podľa indexu SPEI je na väčšine staníc extrémne sucho, veľmi sucho je na desiatich staniciach. Mierne sucho je len na Sliachi,“ spresnil Slovenský hydrometeorologický ústav. Normálne podmienky sú už prakticky iba v Žiari nad Hronom a na Sliachi. Naj-

Mimoriadne sucho v niektorých regiónoch signalizujú aj kúdoly prachu, v ktorých sa stráca poľnohospodárska technika aj tí, čo ju obsluhujú.

horšia situácia je v Čadci a v Medzilaborciach. Veľmi zlá je v Kuchyni, Švedlári a v Spišských Vlachoch.

■ ZDROJ MRAZOV

Ovocinári a záhradkári v uplynulých dňoch riešili mierne až závažné poškodenie budúcej úrody mrazmi. Mrazy majú na toto obdobie nezvyčajnú intenzitu a taktiež ustálenosť v počte dní za sebou. V tomto ukazovateli neboli rozdiely medzi nížinami a oblasťami s vyššou nadmorskou výškou. V kotlinách už podľa SHMÚ nie je snehová pokrývka a všade je mimoriadne sucho. „Práve suché povrchové vrstvy zemského povrchu a studené, veľmi suché vzduchové hmoty, ktoré

k nám prechodne prúdia od severu až severovýchodu, sú hlavnými faktormi, ktoré vplyvajú teraz na pokles teploty vzduchu,“ informoval SHMÚ.

■ OHROZENÁ ÚRODA

V južných okresoch sa niektoré porasty zastavili v raste alebo zatiaľ stále nevzchádzajú. V okresoch stredného a severného Slovenska sa urýchlene pripravuje pôda na siatie, aby sa zachytila aspoň nejaká vlaha potrebná na prvotný rast obilnín. Suchšie počasie vyhovuje hľadávkam a môže spôsobiť následnú pohromu. Týka sa to najmä ozimín. Svoje obavy už tľmočia aj lesníci, podľa ktorých bude mať okrem extrémneho rizika požiarov v zalesne-

ných územiach začínajúci deficit vlhky v jarnom období negatívny vplyv na prebiehajúce zalesňovacie práce v umelej obnove lesa sadbou a výrazne sa zníži percento ujatia sadeníc.

■ DLHODOBO NEPRŠÍ

To, že už viac ako mesiac nespáchlo, poľnohospodárom na jednej strane vyhovovalo. Stihli dokončiť všetky jarné práce. No na druhej strane sa obávajú, že práve pre sucho nevidia jariny. Aby využili zvyšky vlhky v pôde, tak napríklad prievdzskí farmári urýchlili sejbú jarných plodín. „Nedostatok vlhky avizujú poľnohospodári z Veľkého Krtíša. O suchu hovoria aj poľnohospodári v okresoch Lučenec a Poltár. Bolo tam nielen sneženo a teplo, ale aj veterno. A to spôsobilo ešte výraznejší úbytok vlhky v pôde,“ povedala pre náš týždenník hovorkyňa Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Jana Holéciová. (Slovenské národné noviny pripravujú s hovorkyňou SPPK už do najbližších vydaní samostatný rozhovor.) Na niektorých miestach už začala od sucha praskať pôda. Uplynulú zimu bolo málo snehu. „Napríklad v oblasti dolného Spiša nám poľnohospodári naznačujú, že ak v najbližších dňoch nezaprší, tak budú mať problém nielen pri vzhádzaní jarných plodín, ale aj na trvalých trávnatých porastoch či viacročných krmovinách,“ pripomenula Jana Holéciová.

3 OTÁZKY PRE:

Ivana ELKA, generálneho biskupa Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku

Obmedzenia cirkevného života boli nevyhnutné

• Vzhľadom na aktuálnu situáciu s celosvetovou pandémiou nového koronavírusu sa vláda SR rozhodla dočasne zakázať vykonávať verejné slávenie bohoslužieb. Ako ECAV prijala toto rozhodnutie?

Zo začiatku sa situácia stále menila. Naš Zbor biskupov vydal usmernenia, ktoré sa týkali obmedzenia podávania rúk na službách Božích či špeciálneho spôsobu prijímania Večere Pánovej. Následne sme dostali odporúčenie obmedziť naše stretnutia. Služby Božie sme nemali mať dva týždne a podujatia v seniorátoch a distriktoch mali byť presunuté o mesiac. Vzápätí prišlo nariadenie o zrušení služieb Božích až do odvolania. Jedenásteho marca sme vydali takéto usmer-

nenie. Je to niečo výnimočné, aby biskupi žiadali cirkev, aby sa prestala schádzať. Urobili sme to však v porozumení voči zložitej situácii, v lojalite naproti odporúčeniam zodpovedných verejných autorít a v zodpovednosti voči ľuďom. Dnes je už asi každému jasné, že tieto obmedzenia boli a sú nevyhnutné.

• Akým spôsobom ste doteraz komunikovali so svojimi veriacimi?

Som hrdý na to, akým spôsobom sa aktivizovali naši duchovní a ich spolupracovníci. Vyrábajú zaujímavé videoprogramy a audioprogramy, šíria ich sociálnymi sieťami. Mnohí tlačia a roznášajú programy domácich pobožností a homílií starším čle-

nom cirkvi. K tomu každodenné hrdinstvá pri pomoci seniorom, chorým, osamelým či klientom našich diakonických zariadení. Vyrábanie rúšok. Nasadenie našich duchovných z Ekumenickej pastorálnej služby v karanténnych centrách i inde. Všetkým patrí naša vďaka.

• Čo by ste odkázali slovenskému národu v týchto ťažkých časoch?

Buďme trpezliví, ohľaduplní, ochotní pomáhať. Nevieime, ako dlho bude trvať epidémia a následné zotavenie spoločnosti. Do nových dní si odnesme to dobré z tohto obdobia.

Zhovárал sa Matej MINDÁR
Foto: internet

V SNN 19/2020
SI PREČITATE

- Stanislav HÁBER: Ak máme slobodné srdce, môžeme spoznať mnohé tajomstvá sveta
- Politickú mapu Slovenska dokážu prekresliť iba zjednotené národné a vlastenecké sily
- Dramatické životné osudy Juraja Drugeta III. sa takmer uzavreli na popraviske

Domáce násilie sa počas krízy pácha na ženách, deťoch i na mužoch Pandémia nerozširuje iba vírusy

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Je to zdanlivo paradoxné, no v čase šírenia nového koronavírusu zaznamenala Generálna prokuratúra SR pokles nahlasovania trestných činov súvisiacich s domácim násilím. Existoval totiž predpoklad, že násilníci, ktorí boli obmedzením pohybu donútení zostať v jednom byte či dome so svojimi obeťami, budú na nich častejšie páchať násilie. Zdá sa že nie. K domácejmu násiliu však naďalej dochádza.

Pri porovnaní štatistík za obdobie prvého kvartálu 2019 s rovnakým obdobím roka 2020 prokuratúra zaznamenala pokles trestných vecí vedených pre zločin týrania blízkej a zverenej osoby o dvadsaťdva percent. To však neznamená, že došlo k zníženiu tejto trestnej činnosti, respektíve utlmeniu, znížil sa iba počet oznamovateľov.

■ PRIBÚDA STRACH

Dôvodom môže byť aj obava postihnutých, či vôbec niekto bude v dnešnej situácii riešiť, respektíve brať vážne domáce násilie. Rodiny spolu doma v momentálnej situácii trávajú v podstate takmer dvadsaťštyri hodín denne. Deti nechodia do

Lesy budú aj pre občanov, nielen pre tých, ktorí v nich vidia peniaze Uzavreli Veľkonočnú dohodu o lesoch

Ján ČERNÝ – Foto: Štefan KAČENA

Minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Ján Mičovský a minister životného prostredia SR Ján Budaj sa dohodli na vytvorení stájej medzirezortnej komisie pre lesy. Jej úlohou bude zdokonaľiť legislatívu tak, aby sa zvýraznil význam lesov a odstránili rozpory pri ich správe.

Až donedávna bolo akýmsi nepísaným politickým pravidlom, že rezort pôdohospodárstva spravovala národná strana a životného prostredia zas národnostná strana. Aj preto bolo praktických prienikov vo výsledných činnostiach týchto dvoch ministerstiev veľmi málo. To sa však z rozhodnutia voličov v parlamentných voľbách a dohodou vo vládnej koalícii zmenilo.

■ PRVÁ DOHODA

Ministri oboch inštitúcií sú presvedčení, že sa dá nájsť zhoda v pohľade lesníkov, ochranárov a drevárov, ktorej základom bude rešpekt k prírode a zdravej krajine. „Sme

rozhodnutí urobiť strategický obrat v postojoch štátu k lesnej krajine. Tá nám dáva popri vzácnnej obnoviteľnej drevnej hmote aj oveľa vzácnejšiu ekoprodukcii. Jedným z cieľov medzirezortnej komisie preto bude túto produkciu reálne oceniť a získané prostriedky vkladať naspäť do zveľadovania lesov,“ povedal Ján Mičovský, minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. „Všetky lesy sú hodné ochrany a našou úlohou bude nájsť taký spôsob ich správy, aby žiadny ich úžitok nebol podcenený a žiadna ich ochrana zanedbaná. Lesy musia slúžiť občanom, a nie tým, ktorí v nich vidia iba peniaze,“ pripomenul Ján Budaj,

minister životného prostredia SR. Pôsobenie medzirezortnej komisie sa začína v období označenom vládnymi obmedzeniami pre pandémiu COVID-19. Táto situácia ukazuje, akými zraniteľnými sú mnohé naše výrobné a spotrebné systémy.

■ ÚČTA K PRÍRODE

Východiskom je podľa ministrov úcta k prírode a sebadisciplína v ochrane pred škodlivými následkami civilizácie. Práve tá môže byť pre prácu Veľkonočnej komisie tým najlepším základom. Súčasné ťažkosti s pandémiou podľa nich podčiarkujú nevyhnutnosť obratu v civilizačných

školy, rodičia do zamestnania. Strata zamestnania, strata príjmu, obavy z toho, čo bude, ale aj prirodzená frustrácia z izolácie od ostatnej spoločnosti môžu vyvolať psychické stavy, ktoré prerastajú do násilného konania, respektíve zvýšia mieru násilia v už existujúcom násilnom prostredí. Generálna prokuratúra pripomína verejnosti elektronickú linku pre týrané osoby tyranie@genpro.gov.sk, kde môže obeť domáceho násilia podať oznámenie. Na krajských prokuratúrach funguje telefonická linka na čísle 0800 300 700, kde môže obeť domáceho násilia zanechať správu opisujúcu zlé zaobchádzanie, násilie proti rodinným príslušníkom, týranie blízkej a zverenej osoby, nebezpečné vyhrožovanie a iné formy násilia.

■ VIAC KONTAKTOV

Podľa odborníkov v časoch krízy a v časoch prírodných katastrof, následkom stresu a pracovných obmedzení je pravidelne dokumentovaný citeľný vzostup výskytu násilia a podľa štatistík stúplo počas karantény pre koronavírus v takmer vo všetkých krajinách, Slovensko nevy-

nímajúc. Izolácia sa stáva súčasťou nášho života a je oveľa dôležitejšie než inokedy, aby sme boli vnímaví voči akémukoľvek volaniu o pomoc. Linky dôvery, ako uvádza aj PhDr. Marek Madro z IPČko.sk, od začiatku „koronačasu“ majú trikrát viac kontaktov s témou domáceho násilia.

■ STOP NÁSILIU

Aby mohlo byť násilie zastavené, musí sa o ňom vedieť. Kontaktujte orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately – úrad práce, sociálnych vecí a rodiny vo vašom okrese. Zoznam týchto úradov, ako aj ďalších kontaktov pomoci nájdete na stránkach <https://detstvobeznasilia.gov.sk/index.php/institucie/>, https://www.upsvr.gov.sk/urady-kontakty.html?page_id=287, prípadne volajte na bezplatnú telefonickú linku Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny 0800 191 222 alebo kontaktujte políciu na telefónnom čísle 158. Nesmie nám byť jedno, čo sa deje okolo nás, lebo dnešná nevšímavosť sa nám môže zajtra vrátiť v tom, že a my sa staneme obeťou násilia hoci aj na ulici...

Vidina peňazi aj ľahkého zisku je režisérom takýchto obrázkov, žiaľ, nielen tam, kde je ťažba povolená, ale dokonca aj v chránených územiach...

stereotypoch aj v pripravenosti štátu chrániť zdravie a kvalitu životného prostredia.

■ HROZBY SUCHA

Málokto si uvedomuje obrovské riziko, ktoré predstavuje momentálne výnimočné obdobie sucha v strednej Európe. Na Slovensku od 8. apríla platí striktný zákaz zakladania ohňov v lesoch a spolu s ním prísne protipožiarne preventívne opatrenia. Minister životného prostredia Ján Budaj vyzýva v tejto súvislosti majiteľov štvorkoliek a terénnych áut, aby v tomto období nejazdili do lesa. Aj on poukazuje na

momentálne sucho a možný vznik požiarov. „V niektorých okresoch je zakázané zakladanie ohňa v lese, ale nič nepomôže, ak sa v lese zjaví človek na štvorkolke s horúcim výfukom, z ktorého lietajú iskry. Najmä podložie stromov s nedostatkom vlhky je zápalná zmes,“ povedal Ján Budaj. Minister zároveň pripomenul, že ak sa les nachádza vo vyššom ako v prvom stupni ochrany, je tam zakázané jazdiť aj parkovať. „Je to vážny prečin s vysokou pokutou. Treba zavolať políciu a pokutovať takýchto ľudí,“ podotkol minister životného prostredia Ján Budaj.

VŠIMLI SME SI

Je mi smutno, keď počúvam, ako sa stupňuje násilie v rodinách a medzi blízkymi ľuďmi, ktorí sú nútení zostať počas nariadenej pandemickej karantény uzavretí doma. Priznám sa, že mi je to aj nepochopiteľné... Nuž, ľudia sú všelijakí. Odcudzenie, afekty aj strach môžu vyvolať skratové reakcie. Nič tak človeku neškodí ako stres...

Aj s ochrannými rúškami si možno milo zažartovať

Aj keď sa ustavične nerehocem, uprednostňujem pozitívny prístup k životu, optimizmus pred negativizmom a som ochotný uveriť, že úsmev pomáha prekonať mnohé bariéry a je liek na mnohé neduhy. Takto ma nedávno potešilo rúško, ktoré ktosi pripevnil na plastiku ženy zo súsošia, ktoré už vyše štyridsať rokov „krášli“ priestor pred predajňou potravín pri Tematínskej ulici v bratislavskej Petržalke. Oceňujem takýchto vtipkárov a výmyselníkov, ktorí aj v ťažkej situácii dokážu rozosiavať žartovné iskričky a hľadať v živote to

lepšie a veselšie. Humorný nápad ma vrátil do čias, keď sa na sklonku života sochárom Jánovi Hučkovi traľil dobrý zárobok a on dostal (pravdaže cez niekoľko komisií a prostredníctvom ZSVU) zákazku, aby priestranstvá vtedy najväčšieho sídliska v bývalej republike „vyzdobil“ a aj identifikoval svojimi prácami. Popri niekoľkých sochách na viacerých bytovkách, ktoré vtedy boli naozaj skôr „noclahárne“, totiž umiestňoval aj keramické reliéfy s motívmi flóry a fauny, aby ich podľa toho bolo možné rozlíšiť. Býval som v „rakovi“ hneď vedľa spomínaného súsošia, a aj keď už Petržalka dávno nie je betónová džungľa (ako sa jej znevažujúco dlho vravelo), škoda len, že pri „skrášľovaní“ a zatepľovaní jednotlivých blokov sa na to nebral ohľad a mnohé z týchto symbolov sa nenávratne stratili pod polystyrénom alebo bezohľadným a nekultúrnym zásahom... Rúško na tvári sochy by zrejme ocenil aj majster sochár, ktorému by práve minulo stodesať rokov. Aj keď tie jeho plastiky nie sú bohviečo, sú akademicky strnulé a mŕtve a zišla by sa im aj aká-taká obnova, ten kúsok plátienka túto neuveriteľne poľudštil...

Text a foto: Emil SEMANCO

Humenská kalvária bola známe pútnické miesto už v dávnej minulosti Kostol a trinásť kaplniek na krížovej ceste

Minuloročný archeologický výskum rímskokatolíckeho farského Kostola Všetkých svätých v Humennom, ktorý bol súčasťou obnovy, nepriniesol nijaké prevratné objavy. Bol však príležitosťou na historickú rekapituláciu výstavby kostola, no aj ďalších sakrálnych stavieb v meste.

Ako uviedla archeologička Vihorlatského múzea PhDr. Ivana Strakošová, po požiari 10. mája 1787 sa v nasledujúcich dvoch rokoch uskutočnila obnova kostola. Jeho súčasťou bol vtedy aj kláštor a kaplnka, ktorú nechali postaviť Drugetovci a bola zasvätená Panne Márii Loretánskej. Uctievala sa zázračná socha a kaplnka bola známym mariánskym pútnickým miestom, o čom svedčí posledný záznam z roka 1793...

■ PÚTNICKÉ MIESTA

Košický arcibiskup metropolita Mons. Alojz Tkáč, ktorý pochádza z neďalekých Ohradzian (nar. 1934), dekrétom z roka 1999 stanovil na území Košickej rímskokatolíckej arcidiecézy tri pútnické miesta – Veľký Šariš, Gaboltov a Stropkov, kde už niekoľko storočí pretrvávajú účta k Panne Márii Karmelskej. Medzi pútnické miesta arcibiskup A. Tkáč vyhlásil aj tri kalvárie – v Košiciach, v Prešove a v Humennom.

Pôvodne v severnej časti mesta Humenné v roku 1758 vybudovali malý kalváriový kostol so šiestimi kaplnkami. Na podnet humenského farára a titulárneho

opáta Augustína Szurkaya v roku 1891 na pôvodnom mieste posta-

ČO INÍ NEPÍŠU

Kostol zasvätený Panne Márii Sedembolestnej s Božím hrobom v Humennom je národná kultúrna pamiatka.

vili nový kostol v klasicistickom slohu – jednolodovú stavbu s pres-

bytériom, vežou a fasádami. Pred kostolom, zasvätenom Panne Márii Sedembolestnej, stoja tri kríže ako na Golgothe – centrálny s korpusom Spasiteľa a po bokoch dva kríže s plechovými figurami lotrov. Ďalšie kaplnky na humenskej kalvárii postavili v rokoch 1911 – 1912.

■ KULTÚRNE PAMIATKY

Spolu s generálnou prestavbou kostola a starých kaplniek je na kalvárii trinásť murovaných kaplniek, ktoré znázorňujú jednotlivé zastavenia Ježiša Krista na krížovej ceste. Samotný kostol je štrnástym zastavením s Božím hrobom. Pôvodne sa na kalvárii konali dve odpustové slávnosti – na sviatok Nájdenia Svätého kríža (podľa starého kalendára 3. mája) a na sviatok Povýšenia Svätého kríža (14. septembra). V súčasnosti sa koná len septembrová odpustová slávnosť.

Kostol Panny Márie Sedembolestnej a kaplnky sú zapísané do zoznamu národných kultúrnych pamiatok. V rokoch 2013 – 2014 sa uskutočnila celková oprava kostola, komplexná rekonštrukcia kaplniek a vstupnej časti kalvárie.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Vírusy preferenciami nepohli

Ivan BROŽÍK

V čase uzávierky tohto čísla Slovenských národných novín v akomsi polotieni aktuálnych informácií o pandémie a jej následkoch na život na Slovensku zaostali výsledky prieskumu verejnej mienky dvoch agentúr – Focusu a Ako. Boli to prvé prieskumy volebných preferencií voličov s mesačným odstupom od parlamentných volieb. Aj preto boli pomerne dôležité. Aj keď vzhľadom na mimoriadny stav v súvislosti s celosvetovou pandemiou pokojne tie výsledky mohli byť aj iné a nijako by neprekvapili.

Prvý laický dojem pri ich čítaní znie, že vzorka respondentov je nemenná a sú to svojím spôsobom názorovo stáli občania – či už voliči, alebo nevoliči. Ten dojem však nie je významný. Dôležitejšie je, že ani mesiac

mimoriadnej situácie nezmenil výsledok parlamentných volieb na prvých dvoch priečkach. Podľa Focusu dokonca ani percentuálne. Podľa Ako sa zväčšil rozdiel medzi prvým a druhým politickým subjektom – OĽaNO a Smer-SD. Oba prieskumy zhodne poukázali na nevyhnutnosť rýchlej politickej akcie v radoch Slovenskej národnej strany, lebo tá sa svojou nečinnosťou môže pomerne rýchlo dostať z mantinelov preferenčných záujmov anketovaných agentúrami. Za zmienku stojí ešte niečo. Mierny pokles záujmu o ľudovú stranu Naše Slovensko. Zdá sa, že jej neprosieva mediálna diéta, respektíve, novinári, ktorí sa ešte pred pandemiou nemali čomu venovať, majú zrazu veľa práce a „kotlebovci“ sú odsunutí do tieňa korony.

Málokto si však všimol pochvalu, ktorú im uštedrila koalícia hneď na začiatku schôdze Národnej rady Slovenskej republiky o Programovom vyhlásení vlády v parafrázovanom znení, že oceňuje skutočnosť, že poslanci

KOMENTÁR

ĽSNS zostali sedieť v rokovej sále a zjavne sú pripravení zúčastniť sa na schvaľovaní programového vyhlásenia vlády. Bez ironie – prejavili tak vyššiu mieru politickej kultúry ako ich teraz už opoziční partneri.

Až na toto preferenčné intermezzo sa život na Slovensku pohybuje svojím spomaleným koronovým tempom. Ak by nebolo tejto smutnej a vážnej okolnosti, má sa nová vládna moc ešte čo učiť. Aj na komunikačnom poli,

v čom začiatkmi však určite nie sú. V komunikácii s médiami prevláda niekedy zbytočný chaos, ospravedlniteľný iba ak snahou o okamžitý posun nových faktov k obyvateľstvu. Takáto snaha však veľmi často zlyháva zásluhou mnohých faktorov, vinou samotných médií nevynímajúc. Tlačové besedy politici organizujú príčasto a sú zbytočne dlhé. Akoby sa organizovali bez participácie tlačovo-komunikačných odborov samotných inštitúcií, ktoré stretnutia s novinármi organizujú. Na druhej strane, novinári nemajú pripravené otázky, nepočúvajú ani seba, ani politikov a tak z udalosti, ktorá mohla trvať dvadsať minút od začiatku až do konca, sú neraz aj dve hodiny. Možno by inak bolo viac času na analýzu zjavných trení či nezhôd vo vnútri vládnej koalície. Isto, vládna koalícia nie je nikdy ideovo jednoliata. Konflikty medzi koalíčnymi stranami sú, boli aj budú. Fakt je, že v čase pandémie, prepadu ekonomiky, hroziačoho nárastu nezamestnanosti prínosom pre Slovákov nie sú. Skôr naopak. Potrebné riešenia a flexibilitu rozhodnutí koalície spomaľujú. Jedna z koalíčných

strán pritom už prišla o lídra a spadla pod hranicu zvoliteľnosti.

Pomaly sa však menia mocenské pomery v polícii, avizované sú na prokuratúre. Možno je dôležité to podrobnejšie sledovať. Možno by bolo viac času pozastaviť sa aj nad tým, kto všetko zrazu akosi náhodne aj s rodinami zmenil názov štátu v trvalom bydlisku. Tých „možno“ každým dňom pribúda. V každom prípade je tu celý rad profesií a ľudí v nich, ktorých naozaj treba pochváliť a ich nasadenie v uplynulých týždňoch vyzdvihnúť. Naša armáda čestne slúži svojej vlasti a jej občanom – priamo v teréne. Naši policajti sa zmenili z meračov rýchlosti na prepravcov zdravotníckeho materiálu, s ľuďmi komunikujú aj s vtipom, slúžia nonstop. Pri spomienke na lekárov a zdravotníkov prichádza na myseľ iba ak vďačné dojať, ak uvažujeme o statočných ženách aj mužoch v predajniach potravín, tak naozaj neprichádza na um nič iné ako obdiv a vďačnosť. Možno nás korona zmení. Možno prehodnotíme priority a možno nájdeme aj cesty k dialógu. Lenže problém je, že tých „možno“ stále pribúda.

Zamiešané karty globalizácie

Dušan D. KERNÝ

Globalizácia, ako sme ju doteraz poznali, sa už nevráti. Novou skutočnosťou je, že Európa má problém, ako sa zbaviť závislosti. Tá v niektorých strategických a životne dôležitých oblastiach spôsobila úplnú stratu národnej suverenity, európske štáty sa ocitli v úplnej závislosti od Číny. Poukazuje na to Camille Rustici z Inštitútu medzinárodnej politiky. Konštatuje, že ani jedno priemyselné odvetvie vo svete neostalo ušetrené, niektoré odvetvia, ako napríklad automobilový priemysel, elektronika, textilný a farmaceutický priemysel, utrpeli nevidané straty za stovky miliárd dolárov.

Je to dôsledok toho, že väčšina západných ekonomik sa sústredila na šetrenie, na čo najmenšie výrobné náklady a Čína sa stala vlastne fabrikou pre svet. Produkuje takmer tretinu všetkých tovarov vo svete,

polovicu ušľachtilej ocele a osemdesiat percent všetkých komponentov nevyhnutných na výrobu mobilných telefónov a počítačov – laptopov. Ekonomiky takých štátov ako Nemecko, Francúzsko, Taliansko a Veľká Británia sú extrémne závislé od dodávok

POZNÁMKA

z Číny. Taliansko, Španielsko či Francúzsko sú úplne závislé od importu napríklad zdravotníckych prostriedkov – ochranných masiek, chirurgických masiek, respirátorov, dýchacích prístrojov, ochranných okuliarov a dezinfekčných prostriedkov. Vlastnú výrobu už pred časom zastavili a teraz sú celkom závislé od čínskej produkcie...

Farmaceutický priemysel, tvrdí analytik inštitútu, ktorý má blízko nemeckej nadácii Fridricha Eberta, už roky presúval výrobu z Európy do

zahraničia. Dnes osemdesiat percent účinných látok sa dováža z Číny a Indie, medzi nimi aj zložky životne dôležitých liekov, ako sú antibiotiká, lieky na liečbu rakoviny a vakcíny. Keď vo svete vypukla zdravotná kríza a prudko vzrástol celosvetový dopyt po medicínskych produktoch, vtedy už továrne, ktoré ich roky produkovali, boli zavreté. Preto v niektorých európskych štátoch zavládol fatálny nedostatok medicínskeho výstroja.

Analýza tvrdí, že domino efekt nastal aj v automobilovom priemysle, zrútil sa dodávateľský systém presne na čas, teda priamo do výroby, a nie na sklad. Medzi prvými to postihlo takých výrobcov ako Jaguar Land Rover. Lenže závislí od dodávok z Číny sú viacerí výrobcovia. Hranice sú zatvorené, dodávateľské trasy sa narušili. Dva mesiace pandémie nanovo zamiešali karty glo-

balizácie, ukázalo sa, ako zraniteľný je doterajší globálny systém výroby, ako vzájomne sú závislé ekonomiky sveta od dodávateľskej reťaze. Stačí, aby vypadlo jedno ohnisko a celý výrobný systém sa rozpadne. Takáto medzinárodná delba práce, aká vo svetovej ekonomike vládla dlhé roky, doteraz je zrejme už neudržateľná, lebo sa stala zdrojom obrovskej neistoty.

To vyvoláva otázku ako ďalej. Dá sa pandémia využiť ako príležitosť prinavrátiť Európe zvrchovanosť v dôležitých odvetviach, ako je povedzme produkcia v oblasti medicíny a farmácie? To by sa malo urobiť, tým by sa výrazne zefektívnilo dodávateľské trasy. Rozhodnutie o výrobe by sa nesústredilo výlučne na náklady, o výrobe by sa nerozhodovalo len podľa toho, koľko sa ušetrí, ale podľa toho, aby boli lieky a medicínske prostriedky čo najbližšie k užívateľovi. Ide o to, aby sa čo najväčšmi zmenšilo riziko, aby sa čo najviac zmenšila závislosť Európskej únie od ostatku sveta, najmä v časoch geopolitickej neistoty. Európska pracovná sila je síce drahšia, ale treba vytvoriť kombinovaný systém činnosti pracovníka a automatizovanej práce.

AKO BOLO, ČO BOLO

Dizajnér Štefan Klein opäť vyrába prototyp lietajúceho auta. Keď vzlietne, budú toho plné noviny. Nikto však nenapíše, že sa v roku 1996 podieľal spolu s inžiniermi z Martinskej mechanikovej na prototyp Lokomotívy R 755, ktorú postavili na základovom ráme rušňa z ČKD. Pridali podvozky na vyššiu rýchlosť, nový slovenský motor, najmodernejší riadiaci a regulačný systém od americkej firmy Woodward. Aj vďaka modernému dizajnu a konštrukcii vyhrala prestížnu celosvetovú súťaž Pro Award pred firmami ako Boeing či Caterpillar. Do výroby prototypu vložili menej peňazí ako do rušňa kúpeného v zahraničí. Jazdil na skúšobnej trati medzi Diviakmi a Vrútkami. Deväťdesiat ďalších lokomotív mali prebrať ŽSR. Týmto spôsobom sa mohli remotorizovať lokomotívy v krajinách východného bloku, čo by prinieslo prácu pre tisíce našich ľudí, ale zodpovedné ministerstvo neprejavilo záujem. Rovnako dopadol aj prototyp posunovacieho rušňa R722. Štefan Klein sa podieľal na pro-

totype autobusu s firmou Slovbus z Nového Mesta nad Váhom, ktorý bez problémov najazdil milión kilometrov. O sériovú výrobu nebol záujem. Nakupovali sa autobusy zo zahraničia. Podobne skončilo viac projektov, na kto-

Ťažkosti slovenských vynálezcov

Peter VALO

rých sa podieľal dizajnér Štefan Klein. Nuž nečudo, že ďalšie realizoval v zahraničí.

Zbrojárska výroba na Slovensku ešte pred rozdelením štátu sa pričinením prezidenta Havla skončila, kým v Česku prosperuje ďalej. Jaroslav Kuracina vytvoril firmu Grand Power. Vyrába strelné zbrane, ktoré s úspechom predáva v zahraničí. Do výberového konania na prezbrojenie polície prihlásila pištole. Pri vojenských skúškach obstáli výborne. Verejné obstarávanie však vyhral

rakúsky Glock, napriek tomu, že žiadal oveľa vyššiu cenu. Grand Power dvakrát uspel s námietkami proti diskriminačným podmienkam na Úrade pre verejné obstarávanie. Objednávateľ však zmenil zákon o verejnom obstarávaní a námietky boli odsúdené na neúspech. Slovenská firma úspešne vyváža pištole do USA a ďalších šesťdesiatich krajín sveta...

V čase pandémie nového koronavírusu sa verejná dozvedela o slovenských viacvlákových ventilátoroch s premenlivým tlakom, objemom, prítokom a časom. Vyvinuli ich v Medi-consult Vranov, s. r. o., a zdokonalili na klinike Anestéziológia a intenzívnej medicíny VÚSCH, a. s., a v Ústave lekárskej fyzioló-

gie Lekárskej fakulty v Košiciach. Novú metódu implementovali do prístrojov rady CHIRANA prvej generácie a neskôr CHIRANA AURA-V druhej a tretej generácie. Doteraz vyrobili tisíc kusov. Dvetisíc kúpila Ruská

federácia a ďalšie šli do Egypta, Mexika a ďalších štátov. Zopár ich ostalo na Slovensku. Využili ich pri liečbe ochorení na SARS. Zo šiestich chorých v kritickom stave, ktorých liečili na východnom Slovensku, prežilo vďaka prístroju docenta Pavla Töröka päť. Pozoruhodný výsledok. Pri klasických ventiláciách, ktoré sa u nás nakupovali vo veľkom, bežne umieralo päťdesiat až sedemdesiat percent chorých. Na Slovensku napriek tomu nebol o ventilátor vlastnej výroby záu-

jem. Nakupovali zahraničné, ktoré sa ukázali byť pri takýchto ťažkých ochoreniach pľúc nefunkčné. Docent Török prišiel s ďalším vynálezom. Je to vysokofrekvenčná dýzová ventilácia (HFJV) s expulzným efektom, ktorá vyvolá umelý kašeľ a vyčistí pľúca od hlienu netraumatickým spôsobom. Je to Paravent PATE a vyrába ho firma Kalas Medical, s. r. o., Považská Bystrica. V kombinácii s viachladinovou ventiláciou umožňuje dosiahnuť lepšie výsledky. Naši zodpovední úradníci hádzali aj tomuto vynálezu poľenú pod nohy. V zahraničí by odborníka, akým nesporné docent Török je, zaplatili zlatom, a keby bol Američan, možno by ho navrhli aj na Nobelovu cenu. U nás? Nebyť pandémie koronavírusu, ktorá si vynútila zákrok od vlády, slovenský výrobca by sa doma nepresadil. Škoda, že takýto zákrok neprišiel aj v predošlých prípadoch.

Nuž, treba odpoveď na otázku: Prečo radšej kupujeme cudzie, ako by sme predávali vlastné výrobky? Žeby sa v neprehľadnej reťazi sprostredkovateľov najlepšie skrývali provízie pre kupujúcich?

SEBAOBRAHA

K dátumu 20. 4. 2020 ich vydal Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. Pripravili sme z nich zosúhrnený výber.

Aktualizované opatrenia

Všetky osoby, ktoré prídu zo zahraničia, pôjdu do povinnej štátnej karantény. Výnimky za jasne stanovených pravidiel platia pre niektoré skupiny – napríklad tehotné ženy, osoby nad 75 rokov, osoby s vážnymi zdravotnými problémami, „pendlerov“, vodičov a posádky nákladnej dopravy s cieľom zásobovať SR a podobne.

■ Zákaz hromadných podujatí

Až do odvolania sa zakazuje organizovanie spoločenských, kultúrnych, športových a podobných podujatí. Zákaz platí stále aj na omše a ďalšie náboženské obrady.

■ Rúška

Pre všetkých ľudí platí povinnosť mať všade mimo svojho domova zakryté ústa a nos rúškom, šatkou alebo šalom. Táto povinnosť platí aj v prípade, že človek má respirátor, ten musí byť ešte prekrytý rúškom. Nariadenie sa nevzťahuje na deti do dvoch rokov, osoby so závažnou poruchou autistického spektra, vodičov MHD v uzavretých kabínach a ďalších.

■ Zatvorenie obchodov a prevádzok

Otvorené môžu byť obchody s potravinami mäsiarstiev, pekární a zelovocov, drogerie, lekárne a výdajne zdravotníckych pomôcok, obchody s potravinami pre dočiatá, obchody so špeciálnymi potravinami, očné optiky, predajne novin, časopisov a tabaku, výdajne e-shopov, čerpacie stanice, galantérie a predajne metrového textilu, predajne a servisy bicyklov, stavebniny, predajne inštaláčného a elektroinštaláčného materiálu, železiarstva, farby-laky, ak celková vnútorná predajná plocha prevádzky nepresahuje 2000 štvorcových metrov, záhradníctva a predajne záhradnej techniky, ak celková vnútorná predajná plocha prevádzky nepresahuje 2000 štvorcových metrov, od stredy 22. 4. môžu byť otvorené aj iné obchody a služby do 300 štvorcových metrov, prevádzky verejného stravovania cez predajné okienko, vonkajšie športoviská za stanovených podmienok, ubytovacie prevádzky na dlhodobé ubytovanie, vonkajšie trhoviská či predaj automobilov.

■ Obchodné domy

Prevádzkovatelia obchodných domov majú zatvorené všetky predajne a prevádzky, ktoré nespádajú do horeuvedených výnimiek. Podrobnosti a záväzné znenie opatrení k obchodom a prevádzkam nájdete na stránkach úradov verejného zdravotníctva.

■ Opatrenia v otvorených obchodoch

Obchody môžu vpustiť do svojich priestorov len zákazníkov so zakrytým nosom a ústami – rúškom, šatkou, šalom a podobne. Pri vchode do prevádzky treba aplikovať dezinfekciu na ruky alebo poskytnúť jednorazové rukavice. V radoch čakajúcich pred vstupom do obchodu alebo pred pokladňou musia zákazníci dodržiavať odstup minimálne dva metre. Počet nakupujúcich v prevádzke v jednom okamihu nesmie prekročiť koncentráciu jeden nakupujúci na 25 štvorcových metrov z predajnej plochy prevádzky. Mení sa čas vyhradený pre nákupy dôchodcov na interval od 9.00 do 11.00 vyhradený pre seniorov nad 65 rokov. V sobotu sa vyhradený čas ruší.

(ib)

Umelkyňa Alexandra GESCHWANDTNEROVÁ: Nenechajme si vziať snívanie

Láska je súčasťou všetkého krásna v živote

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: archív autorky

Talentovanú slovenskú výtvarníčku z Topoľčian Alexandru GESCHWANDTNEROVÚ (rod. Oravcovú) vníma slovenská kultúrna verejnosť po viacerých úspešných individuálnych prezentáciách jej imaginatívnych diel a pôsobivých kresieb a ilustrácií čoraz intenzívnejšie. Nemalým dielom k tomu prispel aj jej suverénny vstup do aktivít najstaršieho umeleckého spolku u nás Umeleckej besedy slovenskej. Po maturite na Strednej priemyselnej škole odevnej v Trenčíne absolvovala štúdium na UMB v Banskej Bystrici v odbore výtvarná výchova/technická výchova a v roku 2009 vykonala rigoróznú skúšku na UK v Bratislave v odbore výtvarná výchova. V jej pôsobivom výtvarnom prejave možno nájsť Boscha, Ernsta, Borna či Brunovského, ale aj filozofiu a postupy stredovekej a barokovej maľby. Jej obrazy sú plné ženského sveta, jeho prežívania, ktoré zavše kombinuje aj s biblickými, mytologickými alebo rozprávkovými motívami.

• **Patrite k vôbec najoriginálnejším slovenským výtvarníckam. Vo svojich dielach spájate stredovekú maľbu, surrealizmus, magický realizmus či manierizmus. Prečo práve takáto kombinácia štýlov, čo vás inšpirovalo k tvorbe obrazov, ktoré sú z kulturologického hľadiska také eklektické a zároveň také unikátne?**

Ďakujem za žičlivé slová o mne i mojej tvorbe. Som v podstate človek, ktorého zaujíma všetko, čo sa dá dohľadať, prečítať, obdivovať. A čo som nemohla zažiť ani objaviť sama, hľadám inde. Sú to možno drobnosti života aj každodennej potreby – stoličky, látky, účesy – ako ženu ma to zaujíma. Vždy ma fascinovali ľudia v histórii, ktorí dokázali čerpať podnety z prírody, vedeli ich majstrovsky použiť vo svojom živote a uplatnili pri tvorbe módy alebo napríklad dizajnu. Niežby som nemala vlastnú invenciu, mám v hlave veľa dejov a predstáv a ich kombinácií. No niektoré, ako spomínam, ma udivujú v ľudských dejinách ako inšpirácia do súčasnosti. Tá prahne po estetických formách, ale nové a úplne originálne elementy sa vytvárajú len ťažko. Ani neviem, či také sú. Táto doba je skôr variabilná a diverzná – čerpá z histórie. A myslím, že postihuje aj moju tvorbu. Povedzme v podobe tetovania, pohľadu na symboly a ich uplatnení v hľadaní zmyslu života a pripodobovaní k príbehom stáročia starým a zároveň aj dnešným a stále tým istým. A láska, ktorá je súčasťou všetkého krásna v živote, má v mojich obrazoch stále miesto...

• **Čo pre vás znamená výtvarné umenie a aký je vzťah výtvarného umenia ku kultúrnej stavbe národa?**

Výtvarné umenie je, myslím si, súčasť každého človeka, či si to uvedomuje, alebo nie. Priblíženie sa k národnému citeniu výtvarnej estetiky

Výtvarníčka práve dokončuje ilustrácie ku knihe rozprávok spisovateľky Zuzany Kuglerovej – táto je o Stratenom balóniku.

je cez tradície a ľudové prvky dosť špecifické a použiteľné pre takúto komunikáciu. Rada jemne vsúvam tieto prvky do mojich aj biblických, mytologických a rozprávkových tém. Vymedzuje mi to môj priestor v tomto, aby som zostala v tejto imaginácii ako doma.

• **Keby ste mohli vybrať tri obrazy, ktoré si zo svojej tvorby ceníte najradšej, ktoré by to boli a ako by ste ich opísali?**

To je ťažké, pretože pri každom diele sa sama objavujem v niečom novom. Premýšľam, že prvá vec, ktorá ma uistila v mojom úsilí o vlastnej ceste, je obrázok pod názvom Voňavé tornádo, kde som pochopila technickú stránku obrazového stvárnenia a jej možnosti o sebaopoznanie. Prežila som zároveň v tom období zmeny vo svojom

súkromí. Druhým prelomom bol obraz Vtáčie spomienky, kde okrem krásy práce s pastelom som pochopila, čo vlastne naplňa moju dušu až po okraj. Tam som zistila ďalšiu dôležitú zmenu v mojom vnútri a akési oslobodenie od vonkajších faktorov na moju tvorbu. A tretím, aj keď v posledných rokoch je tých prelomov viac, by bol obraz s mytologickou témou – slovanskou mytológiou o stvorení sveta – Život I., kde som okrem témy uplatnila prvý raz olejomalbu. Až v tejto tematike som sa odpútala od vlastného sveta plného rozporov a dala som na podnetné múdre slová PhDr. Ľuboslava Mozu, teoretika a historika umenia, galeristu, vysokoškolského pedagóga. To bol začiatok mojej tvorby aj maľbou...

• **Inšpirujú vás aj niektorí slovenskí výtvarníci – ak áno ktorí? A čo slovenská literatúra, magický realizmus – Švantnerove strašidelné poviedky či Tisícročná včela Petra Jaroša a Jakubiskové filmy? Našli ste niekedy inšpiráciu aj v tejto sfére?**

Priznám sa, že súčasnú slovenskú tvorbu som objavila až v posledných rokoch. Experimentálne a konceptuálne umenie mi nič nedalo, tak som tento úzky diapazón umeleckých aktivít nesledovala. Ale sociálne siete ma prinútili všimnúť si aj našu tvorbu a naozaj som objavila niekoľko zaujímavých a skvelých výtvarných umelcov, ktorí ma inšpirovali na to, aby som svoju vlastnú cestu neopustila a ďalej po nej kráčala. Obohacuje ma teraz toto poznanie, vážim si možnosť byť s niektorými v priateľskom kontakte. Švantnerove poviedky sú ozdobou slovenskej literatúry. Silnou predstavivosťou, s použitím krásnych literárnych prostriedkov, sú ukážkou slovenskej krásy slova. Neopakovateľnou atmosférou, podobne ako napríklad zozbierané Dobšinského

Výtvarná umelkyňa Alexandra GESCHWANDTNEROVÁ je čoraz prítomnejšia na slovenskej výtvarnej scéne.

rozprávky. Jakubisko je u mňa od detstva inšpiráciou toho obrazového, zvukového sveta. Pretože rád používa na to všetku krásu prírody a jej čistoty ako protiklad alebo protiváhu k tematike. Pretože príroda a jej zvuky, ticho, spev, hlasy, šumy sprevádzajú človeka a sú jeho neoddeliteľnou súčasťou a nevyčerpatelným zdrojom energie a krásy. Tak to aj ja „počujem“ vo svojich predstavách.

• **Ako sa žije na Slovensku výtvarným umelcom? Je záujem o vaše obrazy? Dá sa z kumštu žiť alebo musíte pracovať ešte v inom povolani?**

Som vyštudovaná učiteľka výtvarného umenia, predtým odevná dizajnérka, tak by sa to dalo dnes nazvať. Takže toto svoje štúdium aj dosiaľ využívam a naplňa ma do bodky. Moja tvorba je, myslím si, dostatočne ohodnotená milovníkmi umenia. Moje obrazy sú v zbierkach milovníkov umenia doma na Slovensku, aj v zahraničí. Momentálne ilustrujem knižku, na ktorú sa veľmi teším. Poznám veľa výborných umelcov, ktorí sa popri svojej umeleckej činnosti venujú aj iným činnostiam. Myslím, že výborné umenie si nájde cestu k svojim obdivovateľom a zberateľom. Investícia doň sa časom len rentuje.

• **Aký odkaz by ste sprostredkovali čitateľom Slovenských národných novín?**

Neviem, či som tá, ktorá môže dávať odkazy čitateľom. Ale jeden mi napadol – nenechajme si vziať svoje predstavy a sny. Len tak je život bohatší a veselší.

MEDZI NAMI

Pred niekoľkým dňami sme na európskych televíznych kanáloch mohli vidieť inštruktážny spot, v ktorom nám šéfka Európskej komisie Ursula von der Leyenová názorne predvádza, ako sa majú v čase globálnej krízy COVID-19 umývať ruky. Toto oneskorené a infantilné divadlo mi pripomínalo sekvenciu z biblického filmu, ako si prefekt rímskej provincie Judey Pilát Pontský umýva ruky. Prastarý rituál umývania rúk je odjakživa symbolom alibizmu, ale aj predzvestou zmeny, tušenia zlomu, ktorý znamená premenu sveta, jeho doterajšieho poriadku i myslenia. Nie náhodou sa hovorí o prelome kresťanského letopočtu – pred Kristom a po Kristovi...

Prirodzene, von der Leyenová si neumývala ruky alibisticky preto, že zaspala nástup fatálneho ohrozenia Európy, jej pohnutky boli prvoplánovo hygienické, doložené už predtým konziliom hygienikov. Národné štáty prijímali striktné opatrenia, nosenie rúšok, vyhlasovali plošnú karanténu a zatvárali hranice, kým Európska únia sa iba ošivala. Predsedníčka Európskej komisie dokonca ešte v polovici marca spochybňovala zákaz cezhraničného pohybu osôb ako neprimerané opat-

renie narušajúce európske predpisy a chod európskej ekonomiky. Akoby ani nešlo o zdravie a životy ľudí. Paradoxne, keď neskôr v Bruseli pochopili vážnosť situácie a štáty EÚ už pokročili v riešení krízovej situácie a začali s postupným oživovaním ekonomiky, Leyenová vystrihala pred predčasným otváraním hraníc...

Pravdou je, že predsedníčka eurokomisie sa ospravedlnila a pri-

Ako si umývať ruky

Ludovít ŠTEVKO

znala svoje omyly, pretože si uvedomila, že imidž Európskej únie sa veľmi pokrivil v mnohých štátoch postihnutých pandémiou, najmä v Taliansku a Španielsku. Pomoc, ktorú momentálne hodlá poskytnúť krajinám Európskej únie, je viditeľná, ale najväčšia ťarcha pomoci obyvateľstvu (firmám, zamestnávateľom, zamestnancom, seniorom či iným rizikovým skupinám) bude na pleciach národných štátov. V prehľade aktivít EÚ v boji proti pandémii väčšinou figurujú odporúčania a pravidlá, ktorými by sa mali riadiť

individuálne vlády; napríklad suspendovanie platenia firemných daní, sociálne príspevky a rozpočtové výdavky súvisiace s pandémiou, ktoré by nemali podliehať fiškálnym stropom. Okrem toho Európska komisia vyčleňuje menšie čiastky, rádovo v miliónoch eur, na výskum vakcín, diagnostiky a liečby ochorenia na COVID-19. To je zhruba obraz aktivít Európskej únie, ktoré nemôžu pokryť ani len

prvotné náklady na mimoriadne zaťažovaný zdravotnícky systém členských krajín. Čo prídje po potlačení koronakrízy, bude ďalší kolosálny globálny problém. Kým Slovensko dosiahne ekonomický a sociálny status aspoň na úrovni februára 2020, prejde desať rokov a možno aj viac. Živoriť budú ľudia bez práce, mladé rodiny, dôchodcovia a mnoho ľudí bez finančného zázemia. Prognostici predpovedajú hladomor v Afrike i v krajinách prednej Ázie, zdevastovaných vojnou.

Postihnúť budeme v Európe všetci, teda okrem bankárov, nadmerne situovaných eurobyrokratov a progresívnych europoslancov, ktorí si žiadajú preplácať aj stovky eur denne ako diéty (cestovné a stravné), aj keď pre pandémiu neúradujú v Bruseli, ale sedia doma. Taká je liberálna morálka, bezbrehý individualizmus elity, ktorá usmerňuje náš život. Bez solidarity a bez začervenania.

COVID-19 odhalil nepríjemné zlyhanie čelných predstaviteľov Európskej únie a zároveň politiky neoliberalizmu na celom svete. Zlyhala globalizácia, zlyhal spoločný postup v čase ohrozenia; viac sa hovorí, ako koná. Rovnako v politike ako v konkrétnych plánoch ozdravenia systému, ktorý je na konci zo silami. Ak sa liberálne myslenie aj konanie svetových politických lídrov nezmení, potom môže nasledovať už len agónia. Treba dúfať, že nastane obrát. Pravdaže, podmienok na zmenu je veľa a nebudú to ľahké podmienky, ale sú nevyhnutné na prežitie. V nasledujúcich ťažkých rokoch musíme sa pokúsiť o obnovu upadajúceho pôdohospodárstva, musíme sa priblížiť k potravinovej bezpečnosti aspoň na dohľad, musíme zaradiť zdravotníctvo medzi priority. Oživené montážne haly nám pomôžu so zamestnanosťou, ale nás neuživia.

Ak vydrží v parlamente do konca volebného obdobia, bude v politike tridsaťdva rokov – III. časť

Žeby sa blížil koniec Ficovej éry?

Roman MICHELKO – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Rok 2010 bol pre Roberta Fica a jeho stranu Smer zásadný a prelomový. Koalícia strán SDKÚ, SaS, Most – Híd a KDH sa rozpadla na spore o eurovale. Fatálne zlyhanie koalície, vedenej Ivetou Radičovou, sa premietlo do historicky najlepšieho výsledku pre Smer, ktorý vo voľbách v roku 2012 získal 44,41 percenta hlasu a mal v parlamente naporúdzí osemdesiat tri mandátov. Smer tak sám bezprecedentne mal parlamentnú väčšinu, čo je v štátoch s pomerným voleným systémom krajne raritné. Tomuto výsledku sa v dejinách moderného Slovenska priblížil len Vladimír Mečiar v roku 1992, keď pri zisku 37,6 percenta hlasu disponoval sedemdesiatimi štyrmi mandátmi. Robert Fico bol na vrchole svojej politickej kariéry a mal obrovskú a dosiaľ nepoznanú možnosť zásadne zmeniť Slovensko.

Bohužiaľ, túto možnosť naplnila strana Smer len čiastočne. V tomto období sa jasne ukázalo, že Smer je krotká lavica, nijakým zásadným spôsobom nešla do podstaty systému. Obligátne sa menil Zákonník práce, ten Jozefa Mihála zo SaS nahradil zákonník Jána Richtera, ktorý bol však z pohľadu zamestnancov menej ochranársky ako zákonník z dielne Viery Tomanovej.

■ SPORNÉ NOMINÁCIE

Už nominácie jednotlivých ministrov do druhej Ficovej vlády vyvolávali prekvapenie. Sporná bola najmä nominácia Tomáša Malatinského ako predstaviteľa Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení (AZZZ), ktorý celé desaťročia stál pri tripartitných rokovaniach na opačnej strane než odbory. Naopak, z odborárskych bossov nebol do exekutívy povolaný nikto. Je zaujímavé, že v rokoch 2012 – 2016 sa znova neuplatnili niektoré sociálne zákony prijaté v rokoch 2006 – 2010, ktoré vláda Iveti Radičovej zrušila. Išlo najmä o daňové zvýhodnenie predaja z dvora, všeobecne o posilňovanie postavenia domácich výrobcov na úkor nadnárodných refazcov či producentov. Vláda Roberta Fica dokonca zaviedla opatrenie, za ktoré jej pravica doslova tleskala. Išlo o zavedenie takzvaného dôchodkového automatu, čo znamená, že do zákona sa zaviedol model, ktorý automaticky určoval odchod do dôchodku podľa priemerného veku dožitia populácie. Ak by sa tento princíp nezmenil, v praxi to znamenalo, že pri stále sa zvyšujúcom veku dožitia by v polovici 21. storočia chodili ľudia do dôchodku aj po sedemdesiatke. Je zaujímavé, že takto nastavený systém bol takmer celoplošný, nezohľadňoval dožitie v zdraví a mnohé ďalšie parametre. Keď sa tento automat spustil, viedlo to k pomerne razantnému nárastu veku odchodu do dôchodku, čo sa stalo významnou politickou témou. To nakoniec v čase vlády Petra Pellegriniho rezultovalo do prijatia ústavného zákona o dôchodkovom strope na úrovni šesťdesiatich štyroch rokov. Paradoxne tak Smer v nasledujúcom volebnom období poprel sám seba, respektíve inicioval prijatie legislatívy, ktorá by ústavne garantovala popretie princípu, ktorý sám zaviedol.

■ TVRDÉ MODELY

Ďalším kontroverzne prijímaným opatrením bolo prijatie hmotnej dávky v sociálnej núdzi, ktorá bola stanovená vo výške len tesne presahujúcej šesťdesiat eur, a navyše bola podmienená odpracovaním tridsiatich dvoch hodín verejných prác. De facto to znamenalo, že sociálne odkázaní jedinci museli svoju dávku odpracovať za hodinovú mzdu, ktorá bola hlboko pod úrovňou najnižšej mzdy. Takto tvrdo nastavený systém sociálnej pomoci vyvolal diskusie aj vnútri Smeru, nakoniec však vyhral tvrdší model.

V tom čase sa v Smere začali prejavovať aj rôzne negatívne javy, ktoré spôsobuje dlhší pobyt pri moci. Rôzne prejav papalášizmu, arogancie. Postupne medzi funkcionármi Smeru a ich voličmi začal vznikať odstup, ktorý sa zväčšoval, vytvárala sa akási neviditeľná bariéra. Znakom postupného, pomalého, ale jasného poklesu vplyvu a popularity Roberta Fica boli prezidentské voľby v roku 2014. Napriek tomu, že bol jednoznačne kompetentnejší kandidát než jeho vyzývateľ Andrej Kiska, voľby nakoniec prehral.

Dôvodov bolo iste viac, okrem únavy z moci to bol aj konfrontačný štýl

jeho politiky, ktorý je však pri vykonávaní postu premiéra logický a nevyhnutný. Zároveň sa ukázalo, že čas, keď sa nazaj mohol stať prezidentom, prepásoval. Ten čas bol v roku 2009, keď sa ním podporovaný kandidát Ivan Gašparovič prezidentom stal, napriek tomu, že médiá to „hrali“ na jeho protikandidátku Iveti Radičovej. Vtedy stačilo Gašparovičovi len to, že neurobil nijakú významnejšiu chybu. V roku 2014 zase paradoxne to isté stačilo Andrejovi Kiskovi. Prezidentom sa stal len preto, že nebol Fico a v kampani neurobil žiadnu zásadnejšiu chybu.

■ MIGRAČNÁ KRÍZA

Voľby v roku 2016 boli poznačené migračnou krízou z leta 2015. Treba konštatovať, že Robert Fico túto tému s výraznou pomocou svojho v tom čase najbližšieho spolupracovníka Roberta Kaliňáka dobre politicky využil. Vláda Slovenskej republiky pod Ficovým vedením sa v tomto zmysle správala veľmi principiálne a konzistentne. Boli sme proti prijatiu migračných kvót, a keď sme prehrali hlasovanie o povinných kvótach, ako jediná krajina Európskej únie sme toto rozhodnutie napadli na Štrasburskom súde. Až neskôr sa k nášmu podaniu pridalo aj Maďarsko. Nakoniec sme tento spor s Európskou komisiou prehrali, ale dobrovoľne sme prijali niečo vyše stovky irackých kresťanov, takže nakoniec sme na rozdiel od Českej republiky a Maďarska ani neboli sankcionovaní.

Voľby v roku 2016 dopadli s istým prekvapením. Výsledok Smeru bol štyri až šesť percent pod očakávaniami, ale najväčšie prekvapenie spôsobilo zloženie novej koalície. Jej súčasťou sa stala aj strana Sieť, ktorá sa v predvolebnej kampani veľmi razantne vymedzovala voči Smeru. Nakoniec však skončila ako najslabšia politická strana v parlamente a prekvapivo otočila. Ešte väčším prekvapením bola koalícia, v ktorej boli spolu strana Most – Híd a SNS. Bolo to možné len vďaka výmene na poste predsedu SNS, keď Andrej Danko vymenil Jána Slotu, najmä však hlboká osobná antipatia medzi lídrom OĽaNO Igorom Matovičom a lídrom Mostu – Híd Bélom Bugárom.

■ BOJOVNÉ MÉDIA

Vznik tejto vlády bol poznačený veľkou nevôľou médií, ktoré sa prakticky okamžite postavili do prvých línií s cieľom zlikvidovať túto vládu. Zásadným bodom, za ktorú začala dôveryhodnosť vlády, respektíve niektorých jej členov zásadne spochybňovať, bolo odhalenie a opísanie „biznis modelu“ Ladislava

Bašternáka. Zvlášť nemilá bola skutočnosť, že premiér Robert Fico býval v komplexe Bonaparte, ktorý Bašternákov patril.

Ako sa neskôr ukázalo, Ladislav Bašternák bol klasický depéháčkar, ktorý mohol dlhé roky prevádzkovať svoj biznismodel len pomocou krytia na najvyšších miestach daňovej správy. To logicky nemohlo fungovať bez politického krytia. Túto skutočnosť veľmi efektívne využil Igor Matovič, keď celé leto od júla do septembra organizoval pochybné happeningy pred komplexom Bonaparte.

V tom čase čelil minister vnútra Robert Kaliňák viacerým pokusom o odvolanie a celá kauza bola dlhé mesiace dopodrobna prepieraná v médiách. A práve v tomto bode urobil Robert Fico základnú politickú chybu, keď absolútne nesprávne vyhodnotil situáciu. Každému súdnemu človeku bolo jasné, že Robert Kaliňák po tom, ako sa ukázalo, že je akcionárom Bašternákových firiem a že výnosnosť jeho akcií je ročne na úrovni tridsiatich percent kúpnej ceny (v developerskej brandži je to zvyčajne päť percent), sa dlho v politike neudrží.

V tom čase sa verejne zviditeľnilo viacero europoslancov, predovšetkým Boris Zala, Monika Beňová a Monika Smolková, ktorí žiadali, aby sa táto kauza riešila. Podobný pokus urobil koncom roka aj Marek Maďarič, keď sa ostentatívne vzdal postu podpredsedu strany dúfajúc, že strana začne diskutovať a že takýmto gestom navodí návrat elementárnej politickej súdnosti. Nič také sa nestalo, a to aj napriek tomu, že bolo nad slnko jasnejšie, že politické náklady na zotrvanie Roberta Kaliňáka vo funkcii sú dlhodobu neprijateľné.

■ VRAŽDA NOVINÁRA

Politické procesy dostali napokon úplne inú dynamiku po vražde investigatívneho novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej. Je až nepochopiteľné, že ani v stave, keď prišli na námestia desaťtisíce ľudí, Robert Fico a spočiatku ani Robert Kaliňák nepochopili, že toto nemožno ustáť. Nakoniec Robert Kaliňák podal demisiu, ale bolo to už v čase, keď to nepomohlo. Práve hrubé neodhadnutie reality možno považovať za najväčšiu Ficovu politickú chybu. Cena za záchranu vtedajšej koalície bola podstatne vyššia, než bolo nevyhnutné.

V tom čase Most – Híd prijal uznesenie, ktoré nedávalo šancu na ďalšie zotrvanie Roberta Fica na poste premiéra. Robert Fico to pochopil a nakoniec koalíciu zachránil tým, že abdikoval. Nasledovala rekonštrukcia vlády a výmena na poste premiéra, kde ho

vystriedal Peter Pellegrini. Robert Fico tak dokázal, že na rozdiel od mnohých iných politikov, napríklad Andreja Babiša, Vladimíra Mečiara, dokáže v krízových momentoch uprednostniť skupinovú, rozumej stranickú záujmy pred záujmami osobnými.

Robert Fico strávil v extrémne toxickom prostredí slovenskej politiky kontinúálne dvadsaťosem rokov. Ak dokončí súčasný mandát v parlamente, bude to dokonca neuveriteľných tridsaťdva rokov, čím predstihol aj dosiaľ služobne najstaršieho politika Bélu Bugára, ktorý „vypadol“ z politiky po necelých tridsiatich rokoch.

■ HOMO POLITICUS

Nemožno pochybovať o tom, že Robert Fico vždy bol a je homo politicus, na strane druhej politiku bral oveľa viac inštrumentálne, teda ako schopný technolog moci než ako vizionár. Pri svojom odchode zo SDL chvíľu ideovo tápal, pokúsil sa o experiment s treťou cestou, potom zakotvil v štandardných vodách stredoeurópskej lavice, ktorá je paradoxne hodnotovo konzervatívna, ale zároveň je sociálne senzitivná. Nikdy však nebol radikálne ľavicový, paradoxne, jeho zahraničnopolitická rétorika sa v domácom prostredí zásadne líšila od jeho vystupovania v európskych štruktúrach.

Je prekvapujúce a pre mnohých tradičných voličov Smeru až nepochopiteľné, že na kľúčové posty nominoval ľudí ako Miroslav Lajčák, ktorých podpora vo voľickej základni Smeru bola veľmi malá. Robert Fico na rozdiel od Vladimíra Mečiara nikdy neprekročil povestnú červenú čiaru, ktorá by ho definitívne diskvalifikovala. Na strane druhej bol podstatne menej razantný v presadzovaní svojej línie. Niekedy sa zdá, že ju ani veľmi nemal. Na rozdiel od Vladimíra Mečiara, ktorý zakaždým razantne svojej strane dokázal nanútiť svoju líniu, Robert Fico vždy pri vnútrostranických sporoch počkal, kým diskusia prehrmí, a potom sa zväčša pridal k väčšinovému názoru. Aj vďaka tomu z jeho strany odchádzalo len minimum poslancov.

Dnes má Robert Fico päťdesiatšesť rokov. Príliš skoro na politický dôchodok. Otázne je, či dokáže urobiť politický comeback. Odpoveď na túto otázku má mnoho premenných. Veľa bude závisieť od úspechu či neúspechu tejto vlády. Robert Fico sa ukázal ako veľmi efektívny a neprijemný opozičný politik. Z minulosti si však so sebou nesie neprijemnú záťaž. Jeho perspektíve by pomohlo, ak by sa povedzme na päť rokov stiahol zo slovenskej politiky, napríklad do Európskeho parlamentu. Ak by bol mimo denných sporov, istý odstup by mu mohol skôr pomôcť.

Výsledky posledných volieb, respektíve počet preferenčných hlasov Petra Pellegriniho, potvrdzujú, že množstvo voličov Smeru si dokáže predstaviť na čele strany aj niekoho iného než Roberta Fica. Zdá sa teda, že éra Roberta Fica v slovenskej politike sa nemusí končiť, ale môže dostať novú kvalitu. Zároveň sa ukazuje aj to, že Smer na rozdiel od HZDS nemusí stáť a padnúť so svojim zakladateľom.

V budúcnosti už nepredpokladám, že by sa Robert Fico ešte vrátil do kresla premiéra, ale iné významné politické posty nemožno vylúčiť. Viac budeme vedieť v roku 2024. Zásadný vplyv na Ficovu budúcnosť bude mať aj úspech, respektíve neúspech politickej garnitúry, ktorá prednedávnom uchopila moc na Slovensku.

NA MARGO

Nikto si neželá prísť o blízkeho človeka. Takúto smutnú udalosť sme zažili v rodine v minulých dňoch. Posledná rozlúčka mala byť v Dunajskej Strede. Oprávnenie som mal obavy, ako sa cez tri okresy presunieme na pohreb bez toho, aby sme porušili vládne nariadenia. Zvládli sme to, lebo sme museli. Aj vďaka serióznosti pracovníkov pohrebničníctva na juhu Slovenska... Nie všade však mali pozostalí rovnakú skúsenosť. Prísne opatrenia pre pandémiu sa dotkli aj pohrebov na celom Slovensku. Už v marci vedenie organizácie Marianum – Pohrebničníctvo mesta Bratislavy rozhodlo, že sa obrady na cintorínach budú konať výlučne pri hrobej jame, do ktorej bude nebožtík uložený.

Pieta v päte...

Obradné miestnosti – teda domy smútku na cintorínoch – budú vydezinfikované a ostávajú do odvolania epidemiologických opatrení zatvorené. Informoval o tom riaditeľ pohrebnej organizácie Boris Šramko so slovami: „Obrady v krematóriu v Bratislave sa budú konať za prítomnosti opatrení a len za prítomnosti priamych pokrvných príbuzných zosnulého v obradnej miestnosti krematória.“ Obradná miestnosť sa podľa jeho slov čistí denne a každých dvadsať dní prejde komplexnou dezinfekciou všetkých priestorov špecializovanou firmou. Pohreby v Bratislave, ktoré už boli do 18. marca objednané, sa v domoch smútku uskutočnili podľa platnej objednávky. „Nové objednávky na obrady v domoch smútku sa už nebudú realizovať,“ podotkol riaditeľ Šramko.

Bratislavská mestská príspevková organizácia Marianum, ktorá spravuje väčšinu cintorínov hlavného mesta aj krematórium v Lamači, tak zaviedla opatrenia, ktoré vyvolali vlnu odporu. B. Šramko vraj postupoval svojvoľne bez odporúčania alebo nariadenia hlavného hygienika SR.

Pozostali v celej republike sa v preto v ťažkej spoločenskej situácii a najmä vo veľmi zložitých rodinných podmienkach oprávnenne pýtali, prečo by sa zosnuli mali pochovávať bez úpravy, neraz bez oblečenia, vložení do patologického vaku a v uzatvorenej truhle. Príbuzní tak vôbec nemajú možnosť identifikácie svojich zosnulých tesne pred pohrebom. Je jasné, že pohrebne služby prichádzajú do styku s množstvom ľudí, ktorí môžu byť potenciálnymi nosičmi nákazy. Lenže asi nie je možné a už vôbec nie seriózne, aby niekto v mierovom, aj keď krízovom období riešil takéto citlivé záležitosti priam direktívne. K problému sa vyjadril predseda Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb a člen predstavenstva Európskej federácie pohrebných služieb, Ladislav Stríž. „Je to neseriózne. My s tým nesúhlasíme. Zvažujeme aj podanie trestného oznámenia, lebo etiku i pietu treba zachovávať v každom prípade – i za sťažných podmienok.“

(rkh)

Profesor MUDr. Vladimír KRČMÉRY, DrSc., o nástrahách ukrytých vo vode a v teple

V zdravom tele by mal byť aj zdravý rozum

Zhovárala sa Eva SISKOVÁ – Foto: archív V. K.

Nedá sa v krátkom predstavení vymenovať všetky odbornosti, ktoré zdobia Dr. h. c. prof. MUDr. Vladimíra KRČMÉRYHO, DrSc., popredného slovenského medicínskeho vedca, odborníka v oblasti tropickej medicíny, infektológie a onkológie. Aj keď sme náš rozhovor zamerali viac na nežnejšie pohlavie a slovenské kúpeľníctvo, ktoré našu vlasť zdobí vo svete, nemohli sme obísť ani súčasnú situáciu, spôsobenú svetovou pandémiou nového koronavírusu, keďže najnovšie má aj jeden z rozhodujúcich poradných postov vo vládnom krízovom štábe, ktorý rozhoduje o krokoch a postupe proti tejto nebezpečnej chorobe. Napokon, ako všetky oblasti života u nás aj balneológiu a kúpeľné areály – karanténne opatrenia a choroba, čo ich podmienila – citeľne postihla strata klientely...

• Nie je tajomstvo, že hygiena je prvý predpoklad úspešného vzdorovania nákaze. Stále platí, že voda je život. Zo zákona musia hygienické podmienky dôsledne dodržiavať aj všetci prevádzkovatelia kúpeľov. Nad ich kvalitou práce bdejú regionálne úrady verejného zdravia.

Áno, už dávno som aj z tohto dôvodu nepočul, ani v nejakých odborných publikáciách nečítal, o nejakom výskyte zdravotných problémov, nebodaj vážnych ochorení vyplývajúcich z „vody“ v našich podmienkach.

• Prísne hygienické normy eliminujú všetky riziká rôznych mikrobiálnych infekcií. Onedlho budú ľudia lákať aj vodné plochy a kúpaliská...

Riziko je z dôvodu kúpania v našich prírodných vodách vrátane slovenských kúpeľov veľmi nízke. K tomuto konštatovaniu prispieva najmä nízka prevalencia (výskyt) ťažkých, vodou prenášaných ochorení v našich netropických podmienkach (napr. týfus, cholera sú u nás iba importované, resp. sporadické) a vysoké hygienické štandardy kladené na prevádzku prírodných kúpalísk a kúpeľov. Tiež k tomu prispieva dezinfekcia (chlorinácia, čiže úprava vody chlóróm) vody využívanej na kúpaliskách, v kúpeľoch a prirodzená biorezistencia mikroflóry voči patogénom prírodných vôd, ktoré obsahujú riasy, sinice a tzv. psychrofilné baktérie (tie sú indikátorom všeobecnej kontaminácie vody, optimum rastu baktérií je pri 22 °C). Ich počet nám poskytuje informáciu o celkovom bakteriálnom znečistení vody, ich zvýšené počty tiež signalizujú prienik znečistenia z okolia alebo poruchy úpravy vody, alebo nedostatočnej dezinfekcie, ktoré pre človeka nie sú patogénne (chorobopodné), pričom bránia rozmnožovaniu baktérií patogénnych pre človeka.

• Práve prírodné zloženie kúpeľnej (minerálnej vody) väčšiny prírodných vôd obsahuje také chemické zloženie, ktoré vytvára nevhodné podmienky na množenie ľudských patogénov?

Aj napriek tomu sa riziko infekcií pri rekreačnom kúpaní a kúpeľníctve u nás všeobecne veľmi preceňuje. Navyše, ak si ešte uvedomíme, že slovenské hygienické normy sú také prísne, že prakticky eliminujú riziko infekcií z vody. Veď riziko infekcií pri pití kontaminovanej vody, napríklad zo studne po povodni, alebo prameňa pri zatekaní, napríklad močovky, je desať až stonásobne väčšie ako pri kúpaní, hoci aj v takto kontaminovanej vode.

• Prečo je to tak?

Dôvodom je integrita našej kože a prirodzená odolnosť zažívacieho traktu – v žalúdku sa nachádza kyselina chlorovodíková (HCl), ktorú poznáme aj pod názvom kyselina solná, potom žlč a ďalšie tráviace šťavy, takže prienik patogénov, aj keby vo vode boli masívne prítomné, do tenkého čreva, resp. do krvi, je výnimočný. Preto sa všeobecne riziko infekcie u normálnych imunkompetentných jedincov (tí, ktorí majú vytvorený ochranný proti-

Profesor Vladimír KRČMÉRY ako uznávaný expert na tropickú medicínu, epidemiológiu a onkológiu a člen krízového štábu na riešenie aktuálnej epidémie koronavírusu radí, ako sa vyhnúť baktériám a vírusom.

V slovenských kúpeľoch nijaká aquagénna epidémia nehrozi, za posledných päť rokov sa nijaká takáto infekcia u nás nevyškylala – prízvukuje aj na základe svojich dlhoročných „afrických skúseností“ Vladimír KRČMÉRY.

látkový systém) u nás preceňuje; reálne riziko je následkom kúpania skoro až minimálne.

V štátoch V4 bolo ročne hlásených iba niekoľko desiatok prípadov, pričom počet kúpacích dní predstavuje sto miliónov „človekodní“ ročne. Takže naozaj ide len o malé promile ochorení. Navyše, chcem zdôrazniť, že benefit z pohybu v takejto vode, resp. ich liečebný efekt ďaleko presahuje možné, už spomínané riziká.

• Kedy predsa len môže dôjsť k infekcií?

Ako som už spomenul, cez intaktnú kožu a sliznicu, pri normálnej sekrécii HCl, pri využívaní rekreačnej a kúpeľnej vody na kúpanie (nie na pitie alebo prípravu jedla, ako je to v trópoch bežné) je riziko mikrobiálnej infekcie skôr výnimočné. Za ostatné dva roky boli zaznamenané len štyri menšie epidémie, a to len na výletných lodiach, ktoré boli zapríčinené pitím norovírusom nakazených ľadových nápojov v bare a lodnej reštaurácii, čiže vôbec nešlo o známe „chlipnutie“ si vody počas kúpania v lodnom bazéne. Analýza bazénovej vody na lodi totiž preukázala neprítomnosť norovírusu. Pri rekreačnom kúpaní, ako aj pri využití služieb kúpeľníctva, nebol u nás za ostatných päť rokov hlásený ani jeden prípad typickej

infekcie aquagénneho pôvodu, ako napríklad salmonelózy, šigelózy, týfusu alebo cholery.

• Ako sa správa telo človeka pri kúpaní v kontaminovanej, povedzme v splaškovej alebo zrážkovej vode?

Registrujeme skôr pacientov s kožnými reakciami, ktoré však nie sú infekčného charakteru, ale väčšou alergického pôvodu (cerkáriová dermatitída – zápalové ochorenie kože) – hyperreakcia na mŕtve ulity cerkárií (larválne vývojové štádium motolíc) alebo na odumreté bunky rias, živé prvky patogénne pre človeka, ktoré sa však cez kožu pre ich veľkosť nedostanú. Améby (meňavky, bežne sa nachádzajúce v pôde a vode) jednak v prírodnej vode rýchlo hynú vzhľadom na mikróbnu a chemickú zloženie vody, ako aj jej teplotu, keďže ľudské patogény potrebujú na množenie ideálne 35 – 45-stupňovú teplotu a, naopak, vírusy mínus päť a menej.

• Napríklad sú situácie, v ktorých sa píše aj o nebezpečnom poprhnutí medúzami, pohryznutí žralokmi, ťahaní chobotníkmi, prípady, ktoré sú v subtropoch zriedkavé...

Napríklad v roku 2015 bolo hlásených iba osem úmrtí po pohryznutí žralokom, čo však aj napriek

tomu bráni tisíckam psychicky labilných osôb (či už aj pacientov) vstúpiť trebárs aj do kúpeľného bazéna na Slovensku. Lebo čo keby tam cez vodovod prešla jedovatá šŕka alebo elektrický úhor? Naozaj, nepreháňam... Preto v prevencii ochorení pri kontakte s prírodnou vodou alebo v kúpeľoch je časť pacientov vhodným objektom pre psychológov, psychiatrov desaťkrát až stokrát častejšia ako pre mikrobiológov, infektológov či dermatológov.

• Spomeniete nejakú zaujímavú skúsenosť?

Moji výskumní kolegovia z Malajzie, Austrálie a Indie mi

(Loki) s ďalšími tridsiatimi našimi lekármi a aj pri teplote štyridsaťpäť stupňov sa z nás nikto nikdy nešiel okúpať. Na našom konte bola z kúpania veľká nula. Vedeli sme až príliš dobre, čo by sme riskovali... Ak sa niekto v trópoch kúpe, tak väčšinou ide o dovolenkárov, ktorí sa kúpu doslova odušu. Zažil som kúpajúcich, paradoxne, aj v žraločích vodách Mombasy a Zanzibaru. Zväčša vždy išlo o relatívne mladých ľudí a medzi nimi bolo aj veľa vzdelaných ľudí, aj veľa Slovákov, ktorí išli do vody pri príležitosti nádherného obradu – sobáša, stojac na korálovej pláži počas západu slnka, keď sa vyrojí obrovské množstvo malarických komárov. Niektorí sa zasa pláčkali v plytkej vode polonahí a bosí práve v čase najväčšieho výskytu dermatotoxických medúz či plnej ostrých korálov, alebo šantili na bielom piesku kenského Malindi, plnom odhodaných ihliel od intravenózných narkomanov, brázdících krásne pláže po prilete povedzme z EÚ...

• Čo motivuje turistov na takéto „kaskadérske“ kúsky?

Do exotiky prichádzajú nielen preto, aby sa v nej zosobášili, atraktívne odfotili, ale čo je teraz moderné a in – najmä u turistov z Čiech, zo Slovenska a z Maďarska –, aby praktizovali zvláštny obrad v plytkých litorálnych (pobrežných) vodách, ako ináč, len pri východe alebo západe slnka, t. j. v čase, keď elektrické úhory, sépie, medúzy, žraloky začínajú raňajkovať, priam s filmovou fantáziou splodili dieťaťko. V takýchto prípadoch vyššie spomenuté hygienické opatrenia neplatia. Obaja budúci rodičia majú totiž veľkú „šancu“ sa infikovať až tak, ako keby navštívili najvykričanejšiu amsterdamskú uličku s kňazkami lásky...

• Má význam dať sa pred takouto cestou dať zaočkovať?

Očkovanie proti chole, týfusu a žltacke každopádne pomáha významne znížiť riziko infekcie po náhodnej ingescii (prehltnutí) pri kúpaní s hufom krásnych kakaových afrických detí, ktoré síce odoženú krokodíly a hrochy, ale nezabíja vás rizika „získania“ tropických parazitov a črevných patogénov. Najmä naši turisti, myslím tým turistov z krajín V4, tvrdohlavo a neradi počúvajú rady domáчих. Chýba im nielen pokora, ale veľmi často aj elementárna znalosť základov angličtiny. Čo im však skutočne nechýba, je až choré sebavedomie. Toho mávajú, ako sa vravieva, až na rozdávanie. A potom naň, žiaľ, aj veľmi často doplácajú...

• Čo by ste radili tým, ktorí sa za slnkom a vodou predsa len vyberú?

Pri použití kúpacích topánok, odstránení trblietavých retiazok na členkoch, prsteňov na ruke, odstránení ligotavých lakov na nechtoch, najmä v rybárskych lovných revíroch prírodných jazier, je riziko sekundárnej infekcie po pohryznutí dravcom (šŕka, zubáč, sumec, ostriež) minimálna. Chcel by som vystríhať a viesť k opatrnosti najmä pri kúpaní v trópoch, ktoré prináša viacero nebezpečných nástrah. Chcem ich priateľsky upozorniť, ba až varovať, aby pri kúpaní používali zdravý rozum, lebo počet ochorení začína stúpať. Riziko zvyšuje navyše aj ďalší fakt, že naši turisti aj vzhľadom na dlhoročnú geografickú, politickú a jazykovú izoláciu až tak veľmi neoplyvajú vlastnosťami takými potrebnými v prevencii infekcie (pokora, poslušnosť, striedmosť, opatrnosť), ktoré my lekári, infektológovia, psychológovia budeme vo vzorke turistov z krajín strednej Európy ešte niekoľko rokov (možno aj desaťročí) hľadať hoci aj najlepším mikroskopom s omnoho menším úspechom ako úspechom mikroskopického nálezu patogénnych mikróbov v našich rekreačných vodách.

Väčšina cestovných kancelárií musí prepúšťať svojich zamestnancov

Pomoc cestovnému ruchu kdesi zablúdila

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: Štefan KAČENA

Viacere cestovné kancelárie na svojich portáloch vyzývajú zákazníkov, aby v záujme spoločnej záchrany cestovného ruchu nerušili svoje zájazdy a zmenili len ich termín. Slovenská asociácia cestovných kancelárií a cestovných agentúr (SACKA) sa nedávno vyjadrila, že očakáva od novej vlády zmiernenie povinností cestovných kancelárií, vyplývajúcich zo zákona o zájazdoch. Štát chce v rámci opatrení na zmiernenie dosahu pandémie koronavírusu riešiť aj problém cestovných kancelárií. Informoval o tom už dávnejšie predseda vlády Igor Matovič.

„Mnoho ľudí si nakúpilo zájazdy, tzv. first moment, čiže kúp si skoro, dostaneš veľkú zľavu, ľudia vyplátili zájazdy a chceli v lete cestovať,“ povedal premiér po stretnutí so zamestnávateľmi. „Cestovné kancelárie vyplatili peniaze do Turecka, Egyptu, Grécka a tak ďalej a teraz si ľudia chcú peniaze pýtať. Cestovné kancelárie ich majú v Turecku,“ dodal Matovič.

POD POKRIEVKOU

Podpredseda vlády pre ekonomiku a minister hospodárstva Richard Sulík (SaS) uviedol, že spolu s ministrom dopravy a výstavby Andrejom Doležalom (Sme rodina) chcú po rokovaní so zástupcami cestovních.

„V tomto momente to ešte nie je spresnené, dohodnuté,“ poznamenal Sulík s tým, že problematika cestovného ruchu je podľa neho od roka 2010 v pôsobnosti dvoch rezortov – hospodárstva a dopravy a výstavby. Napriek deklarovaným snahám vláda zatiaľ do konca apríla pre cestovný ruch od začiatku karanténnych opatrení nespravila vôbec nič.

Podobný prístup ako SACKA má aj väčšina ich kolegov z Európskej asociácie cestovných kancelárií a agentúr (ECTAA). Generálna sekretárka uvedenej asociácie Jana Varinská informovala, že v tomto momente vidia ako jediné riešenie dať možnosť cestovným kanceláriám vydať poukážky klientom, ktorí si kúpili zájazdy a spojené cestovné služby napríklad do určitého termínu. Na základe poukážok, resp. voucherov, by klienti mohli čerpať zájazd v budúcom období bezpečnom pre cestovanie. „Nie je možné

Na výlety a výhľady z končiarov, ako je tento z pieninskej Sokolice, si musíme ešte počkať...

pre cestovné kancelárie uspokojiť všetky nároky klientov na vrátenie peňazí, pretože tie boli už uhradené dodávateľom služieb v zahraničí a splnili si tak svoju povinnosť. Toto riešenie neohroží štátnu pokladňu a pomôže zachrániť prostriedky klientov, uchráni cestovné kancelárie od úpadku a pomôže v budúcnosti znovu naštartovať cestovný ruch,“ upozornila Varinská.

ÚSPORNÉ ŠKRTY

Radikálne úsporné opatrenia prijala väčšina cestovných kancelárií vo všetkých oblastiach a naprieč všetkými oddeleniami – zníženie počtu zamestnancov, zníženie úväzkov zostávajúcich zamestnancov,

pozastavenie všetkých rozvojových aktivít v oblasti IT, marketingu a online. Za absolútne kľúčové považujú cestovné kancelárie, aby vláda upravila súčasný legislatívny proces tak, aby umožňoval poskytnúť klientom, ktorých zájazdy budú nútení rušiť vzhľadom na legislatívne opatrenia, voucher v hodnote nimi uhradenej sumy na čerpanie dovolenky v budúcom období. Tento nástroj už dávno schválili vlády viacerých krajín EÚ, ako napríklad Taliansko, Veľká Británia, Holandsko, Belgicko, Francúzsko, a vo viacerých krajinách sú v parlamente návrhy na jeho zavedenie. Napríklad v ČR, Poľsku či Nemecku. Nezavedenie voucheru by mohlo byť pre mnohé subjekty pôsobiace v cestovnom ruchu likvidačné. Vzhľadom na to, že rovnakým spôsobom voči nim postupujú letecké spoločnosti aj hotelieri, teda, že cestovkami zaplatené financie nevracajú, ale nechávajú im možnosť ich čerpať v rovnakej hodnote v budúcom roku.

NÁBEHOVÁ KRIVKA

Voucher by zároveň ochránil aj financie klientov, ktorí by vzhľadom na neistotu chceli stornovať svoju dovolenku. Neprišli by o svoje peniaze, ktoré by museli zaplatiť v podobe storno poplatkov. Spomedzi ďalších opatrení je pre CK nevyhnutná podpora od štátu na preplatenie miezd a nájomov v prevádzkach, ktoré musia byť uzavreté. A keďže všetci vieme, že nábehová krivka v cestovnom ruchu bude podstatne dlhšia ako v iných odvetviach, je nevyhnutné, aby opatrenia zo strany vlády pre cestovný ruch trvali dlhšie, ako bude obdobie mimoriadneho stavu, to znamená po období minimálne ďalších šesť mesiacov.

Svetová rada pre cestovanie a turizmus (World Travel and Tourism Council – WTTC) vyhlásila, že pandémia ohrozuje v oblasti globálneho cestovania a turizmu približne päťdesiat miliónov pracovných miest, keďže cestovný ruch by mal tento rok zaznamenať pokles zhruba o dvadsaťpäť percent. Tento sektor sa pritom na globálnej ekonomike a počte pracovných miest podieľa zhruba desiatimi percentami. Rozsah následkov na cestovný ruch bude závisieť od toho, ako dlho bude pandémia trvať. Situáciu však do veľkej miery môžu ešte zhoršiť najnovšie reštriktívne opatrenia v jednotlivých krajinách, ako je napríklad rozhodnutie amerického prezidenta Donalda Trumpa zakázať na tridsať dní vstup väčšiny Európanov na územie USA, uviedla v rozhovore pre agentúru Reuters Virginia Messinová z WTTC. V rámci cestovania a turizmu sú novým koronavírusom najzasiahnutšie aerolínie a spoločnosti prevádzkujúce výletné plavby. Následky šírenia koronavírusu SARS-CoV-2 sú v ich prípade ešte vážnejšie než v prípade hotelových sietí. Messinová okrem toho odhaduje, že po tom, ako sa koronavírus podarí dostať pod kontrolu, bude sektoru turizmu trvať približne desať mesiacov, než sa dostane do normálu.

SLOVENSKÉ MORE

Aj Chorvátsko, najčastejšia zahraničná destinácia pre Slovákov, sa obáva ťažkých následkov pandémie nového koronavírusu na cestovný ruch. Očakáva sa, že tržby odvetvia tento rok v porovnaní s vlaňajškom padnú o šesťdesiat až sedemdesiatpäť percent, uviedol chorvátsky minister cestového ruchu Gari Cappelli.

Pochmúrne rozpočtové dosahy citelne rozvracajú verejné financie

Štátnici sveta podcenili prvé vírusové hrozby

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

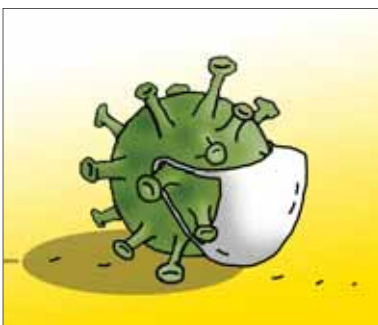
Na prelome rokov 2019 – 2020 sa za najväčšie ohrozenia globálnej ekonomiky pokladali obchodná vojna medzi USA a Čínou, brexit, migrácia a vojenské konflikty na ázijskom kontinente. Vrcholoví predstavitelia štátov a medzinárodných inštitúcií podcenili prvé príznaky vírusovej nákazy, a tak je z malého vírusu dnes veľká koronavírusová pandémia.

Médiá nás každodenne informujú o počte testovaných, nakazených, vyliečených a, bohužiaľ, i zomretých aj s negatívnym dosahom Covidu-19 na globálnu ekonomiku. Medzinárodné finančné inštitúcie a centrálné banky ponúkajú komerčným bankám a národným vládám obrovské objemy lacných peňazí na súčasnú záchranu života občanov a na udržanie ekonomiky.

HOSPODÁRSKE STRATY

Slovenské vlády – predošli i terajšia, prijali proti pandémie rad opatrení, ktoré ohrozujú vyše pätnásťtisíc firiem, pôsobiacich v rôznych odvetviach, s ročnými tržbami takmer deväť miliárd eur. Aký bude pokles ich tržieb a rast nezamestnanosti, však bude závisieť od dĺžky a rozsahu vládných opatrení. Pravdaže, bude to mať zároveň aj negatívny dosah na naše verejné financie. Existujú scenáre dosahu na HDP, vyjadreného v percentách i v peniazoch. Všetky predpokladajú deficit verejných financií aj rast verejného dlhu.

Pred nákazou sa v tomto roku počítalo s rastom HDP na úrovni

dvoch percent pri deficite pod rozpočtovými maastrichtskými kritériami. V skutočnosti sa predpokladá, že pri čase trvania mimoriadneho stavu tri mesiace bude pokles HDP až o desať percent, vo finančnom vyjadrení to predstavuje vyše päť miliárd eur, pričom ročný deficit verejných financií bude atakovať hranicu šiestich percent a kumulatívny deficit verejného dlhu šesťdesiat percent k HDP. Pre poriadok vecí si pripomeňme, že vlni bol náš deficit verejných financií tesne nad jedno percento a deficit verejného dlhu na úrovni štyridsiatich percent k HDP. Z týchto údajov môžeme teda vyčítať, aký bude

negatívny dosah spomínanej nákazy, s ktorým sa bude musieť vláda aj v spolupráci s medzinárodnými finančnými inštitúciami popasovať. Európska komisia už odsúhlasila, že peniaze na záchranu života občanov, ako aj na udržanie chodu ekonomiky budú takmer neobmedzené a nebudú sa teda započítavať do spomínaných rozpočtových ukazovateľov. V našom prípade to znamená, že nebudeme musieť uvažovať o sankciách v už schválenom ústavnom zákone o rozpočtovej zodpovednosti vlády. Podľa názoru Národnej banky Slovenska treba do konca leta počítať s nárastom nezamestnanosti o viac ako tri percentá a s poklesom inflácie z doterajších troch percent na dve percentá.

PRIORITOU PRÁCA

Budúcnosť našej ekonomiky však nezávisí len od naštartovania efektívnych vládných opatrení doma, ale pre vysokú otvorenosť aj od naštartovania ekonomiky najmä v Nemecku. Tá zasa závisí od odbytvej schopnosti americkej a čínskej ekonomiky. Náš zahraničný obchod

sa totiž spolu s domácou spotrebou obyvateľstva podieľa na raste HDP vyše osemdesiatimi percentami, čo v tomto roku určite nebude.

TVRDÝ ŠOK

Ekonomický šok tvrdo zasiahne všetkých účastníkov trhu. Z hľadiska efektívnosti miania peňazí by však bolo vhodné otvoriť tohtoročný štátny rozpočet, ktorého deficit vlni parlament schválil na úrovni 0,49 percenta k HDP. V Česku už štátny rozpočet v marci otvorili a pre vyššie náklady na riešenie vírusovej nákazy ho zvýšili z pôvodných štyridsiatich miliárd českých korún na dvesto miliárd. Slovenský parlament v skrátenej legislatívnom konaní už schválil niekoľko sociálnych opatrení na prospech adresného udržania pracovných miest u tých podnikateľov, ktorí z dôvodu ochrany zdravia občanov museli zatvoriť dočasne svoje prevádzky. Jedno z najdôležitejších je preplácanie nemocenskej dávky a ošetrovného nie z účtu podnikateľov ako doteraz, ale z peňazí Sociálnej poisťovne, čo bude do konca roka predstavovať sumu okolo 4,3 miliardy eura.

NA OKRAJ

Vedno s koronavírusom sa spomína recesia ekonomiky. Zatiaľ nikto nevie, kto alebo čo ju skutočne naštartuje. Analytici hovoria o zmenách a o tom, ako bude všetko inak. No riešenia, aké zvolí samotný pracovný trh, zrejme nebudú iné ako pred krízou spôsobenou vírusom. Prišiel by o zisk, a to nechce.

Študenti v ekonomike

V posledných štyroch rokoch nastal u nás na Slovensku zvláštny trend. Firmy i podnikatelia pochopili, že ideálne pre zvyšovanie zisku vo viacerých hospodárskych segmentoch je zamestnávať študentov. Ešte za druhej Dzurindovej a prvej Ficovej vlády to bol značný problém. Argumenty typu, že mladý chýba prax, že nemajú dostatočné schopnosti, boli na dennom poriadku. V poslednom čase však bola situácia iná. Pozície vhodné pre študentov či čerstvých absolventov, podľa údajov portálu Profesia, sa nehládajú ťažko, najmä nie vo väčších mestách, kde je viac škôl. Tie sa prispôbujú dobe, veď čo majú robiť, aby prežili. Škôl veľa, študentov málo, „spružnia“ rozvrhy, modifikujú zameranie prednášok aj samotnú koncepciu vzdelávania – a je to! Zdá sa, že takto je aj vlk sytý, aj ovca celá. No ono sa to len zdá...

Vo Vedeckej rade Ekonomickej univerzity sa profesor Slávik vyjadril, že kedysi to bolo tak, že študenti chodili do školy a odbiehali do práce. Dnes študenti chodia do práce a odbiehajú do školy. Riešilo sa to ako vážny problém, pretože v takomto tempe pracovnej zaneprázdnenosti študentov ešte aj kvalitne vzdelávať je nemožné. Na jednej strane štát, zamestnávateľia tlačia – chceme viac kvalifikovaných, a na druhej strane – ako kvalifikovať, keď nemajú čas?

Internetový portál Veda na dosah ešte v roku 2017 konštatuje: „Vývoj v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe poukazuje na pozitívne trendy, no zároveň upozorňuje na vysoké zaťaženie mladých ľudí. Od roka 2013 sa v EÚ vytvorilo 10 miliónov pracovných miest. Napriek celkovému pokroku v sociálnej a ekonomickej oblasti je evidentné, že mladšie generácie čelia mimoriadne vysokému zaťaženiu: Majú častejšie zamestnania v neštandardných a neistých formách vrátane dočasných zmlúv, ktoré môžu znížiť ich úroveň sociálneho zabezpečenia.“ No trend vo zvýšenom zamestnávaní študentov ďalšie dva roky stúpá. Možno konštatovať, že mladí ľudia dnes nemajú takú núdzu o prácu, ako to bolo v minulosti. Trh pochopil, že menej je niekedy viac. Radšej menej kvalifikovaných a finančne nenáročných ako viac kompetentných, no drahších. Znížili nároky, zvýšili zisky. Dnes ťažko predvídať, ako sa situácia so zamestnávaním vyvinie. Je tu koronavírusová epidémia a s ňou aj devastácia hospodárstva. A v čase po nej trh zrejme nenájde lacnejšie riešenie ako opäť zamestnávať mladých bez väčších nárokov na mzdy. Vivat, študentské platy!

Mária TKÁČOVÁ

Našich predkov sužovali oveľa väčšie epidémie, ako je tá terajšia – III. časť

Choroba Covid-19 má najmä mediálnu podobu

Ivan MRVA – Foto: Wikipédia

Epidémia takzvaného Covidu-19 má najmä mediálnu podobu. Každý deň sa na nás valia čísla o počtoch nakazených i zomretých vo všetkých kútoch zemegule. Číslo vyzerajú hrozivo a na ľudí pôsobia paralyzujúco, takže pokorne, ba iniciatívne plnia nariadenia, ktoré nás majú ochrániť pred nakazením a smrťou. Absurdná covidpropaganda napokon z ľudí urobí poslušné figúrky globálnych mocenských štruktúr a ochotne rezignujú aj na zvyšky svojich práv. Naše Slovensko, dnes vystrašené, zarúskované a hospodársky utlmené, v minulosti zažilo oveľa nebezpečnejšie a tragickejšie pandémie, ako je tá súčasná.

Veľké morové a cholery epidémie sužovali našich predkov často až do poslednej štvrtiny 19. storočia. Vyžiadali si státisíce životov a vyľudnili celé kraje. S rozvojom lekárskej vedy, zdravotnej osvety a hygieny sa podarilo skončiť s morom i cholerou, no epidémie menšieho rozsahu rovnako nebezpečných nákazlivých chorôb hubili ľudí až do nedávnej minulosti. Ktoré to boli a čo všetko spôsobili? Ako ľuďom pomáhala zdravotná starostlivosť?

■ FELČIARI A RÁNHOJČI

Profesionálne zdravotníctvo v Uhorsku zaostávalo za mnohými štátmi Európy. Kvalifikovanú medicínu bolo dlho možné študovať len na zahraničných univerzitách, a preto odborne vzdelaných lekárov bolo v dávnych dobách len veľmi málo. Od začiatku 18. storočia štát začal organizovať verejné zdravotníctvo. V roku 1715 snem zákonom nariadil, že v každej stolici musí byť jeden univerzitne vzdelaný lekár. Ak by bol aj najlepší v medicíne podkutý, sotva by na rozsiahlom teritóriu stolic dokázal potlačiť rôzne epidémie, ktoré z času na čas prepukli. Liečenie a ošetrovanie vykonávali aj felčiari a ránhojči, lebo vzdelaných lekárov bolo málo. Na dedinách boli pôrodné baby, ktoré často dokázali liečiť pomocou bylín. Chorým vedeli pomôcť aj ľudoví liečitelia a niektorí dosiahli taký chýr, že o liečbu sa u nich uchádzali celé zástupy. Najznámejším bol kňaz Fraňo Madva (1786 – 1852), rodák zo Skalice. Jeho ordináciu pri fare v Nitrianskom Rudne vyhľadalo množstvo ľudí z celej krajiny, ba i zo zahraničia. Medzi Madvových pacientov patrili aj Ľudovít Štúr i Ľudovít Košut.

■ DETSKÉ CHOROBY

Lekárska fakulta vznikla na Trnavskej univerzite až v roku 1770, ale trvalo pomerne dlho, kým domáci absolventi medicíny pomohli dostať všeobecnú zdravotnú starostlivosť na vyššiu úroveň. Tragickým javom minulosti bola vysoká detská úmrtnosť. Deti umierali na štyri hlavné nákazlivé choroby: osýpky, šarlach, záškrt, čierny kašeľ a kiahne. Očkovacím programom nášho zdravotníctva sa ich podarilo prakticky vykoreniť. Nie je to však tak všade vo svete. Podľa údajov svetovej zdravotníckej organizácie v súčasnosti na čierny kašeľ, najmä v krajinách tretieho sveta, zomiera až dvesto tisíc detí.

Všetky spomínané detské nákazlivé choroby v minulosti často prepukli a spôsobili tak lokálne epidémie. Vzhľadom na nízku mobilitu detí a izolovanosť obcí len zriedkavo nadobudli pandemický charakter. Keď sa však niekde rozšírili, spôsobili množstvo úmrtí a dokázali drasticky preriediť rady mládeže. Rozšíreniu choroby pomáhala školská dochádzka. V nevelkých a zle vetraných miestnostiach, ktoré slúžili ako triedy, sa neraz tiesnilo aj sto detí všetkých piatich ročníkov školopovinne mládeže. Tam mala epidémia detských nákazlivých chorôb doslova žatvu. Kým rodičia zistili, čo deťom v škole vzhľadom

Rúška na tvári nie sú záležitosť súčasnej situácie... Poznali ich aj dámy pred storočím.

na dlhšiu inkubačnú lehotu hrozí, bolo už často neskoro.

■ SMRTIACE OSÝPKY

Podľa zdravotníckej štatistiky zo začiatku minulého storočia na Slovensku v roku 1910 osýpky, čierny kašeľ, záškrt a šarlach spôsobili 6097 prevažne detských úmrtí. Najviac obetí šlo na vrub šarlachu (2400) a osýpok (1947). Zlepšenie zdravotných pomerov a očkovanie detí v nasledujúcich troch desaťročiach dokázali znížiť ich úmrtnosť takmer o deväťdesiat percent. V roku 1940 zomrelo na tieto štyri choroby 688 detí, najviac na záškrt (285) a čierny kašeľ (291). Osýpky poklesli na osemdesiatjeden úmrtí za rok a šarlach mal už len tridsaťjeden obetí. Koncom vojny úmrtnosť detí opäť začala stúpať, no po vojne nastal priaznivý obrát a detské úmrtia na uvedené chytľavé choroby sa do konca päťdesiatych rokov podarilo takmer úplne eliminovať.

Spomedzi veľkého počtu nákazlivých chorôb, z ktorých niektoré spôsobujú občas epidémie, okrem štyroch už uvedených treba v prvom rade spomenúť škvrnitý týfus a paratýfus, chrípku, ružu a najmä tuberkulózu. Najväčší počet úmrtí – bezmála osemdesiat tisíc, si na Slovensku vyžiadala pandémia španielskej chrípky v rokoch 1918 – 1920, ľudovo nazývaná aj „španielska náčha“. Odhady sa však rôznia, keďže mnoho ľudí zomrelo aj na podvýživu následkom nedostatku potravín a zdravotné štatistiky po rozpade Uhorska sa prestali dôsledne viesť. K nim ešte treba pripočítať aj červienku a maláriu, ktorá sa síce u nás vyskytla len zriedkavo, ale počas prvej svetovej vojny ju vojaci hojne donášali zo severotalianskeho bojiska. V polovici roka 1918 zdravotná služba rakúsko-uhorskej armády hlásila, že takmer deväťdesiat percent vojakov bratislavského pešieho pluku 71. spoločnej armády, ktorého mužstvo tvorili najmä Slováci, trpí na maláriu.

■ ZÁKERNÉ SUCHOTINY

Od začiatku 20. storočia sa úspešne darilo predchádzať nebezpečným črevným ochoreniam, ako boli týfus a paratýfus. Brušný týfus bol na Slovensku endemický, keďže zdrojom choroby bola pitná voda a choroba sa stále opakovala, no niekedy na určitých miestach prepukla epidémia týfusu. Pred vypuknutím svetovej vojny v roku 1914

ročne u nás umieralo na následky týfusu asi deväťsto ľudí, najmä v južných oblastiach a na vidieku, kde zdroje pitnej vody bývali častejšie zdrojom tejto nákazy. Do roka 1940 sa výskyt i úmrtnosť znížili. Štatistika zaznamenala 1750 nakažení brušným týfusom a 248 úmrtí.

Najzhubnejšou nákazlivou, ale i sociálnou chorobou bola tuberkulóza, ľudovo aj suchotiny. Nemala charakter masovej epidémie, ale každoročne si vyžiadala množstvo životov. V celom Uhorsku na sklonku 19. storočia umieralo ročne na tuberu sedemdesiat tisíc až osemdesiat tisíc ľudí. Uhorská zdravotná štatistická príručka s ľútosťou konštatuje, že v rokoch 1901 – 1915 v celej krajine na tuberkulózu

Okrem najčastejšej pľúcnej tuberkulózy sa vyskytovali a ešte občas i u nás sa vyskytnú tuberkulózne ochorenia iných telesných orgánov aj kostí. Po skončení prvej svetovej vojny začal v Česko-Slovensku systematicky boj s touto zákernou chorobou, no vzhľadom na ťažké sociálne pomery a nedostatky v liečebných postupoch sa počet ochorení znižoval len pomaly. V rokoch 1921 – 1930 si vyžiadala na Slovensku 64 670 ľudských životov, priemerne necelých sedemtisíc ročne. V roku 1940 sa podarilo znížiť počet smrteľných prípadov na 3190 a tuberkulóza bola u nás na ústupe. Vďaka prevencii v posledných piatich desaťročiach jej výskyt bol ojedinelý a úmrtnosť veľmi

Preplnené nemocnice a rúška na tvárach ľudí z celého sveta. Tak to vyzeralo po prvej svetovej vojne, keď planétu zachvátila pandémia španielskej chrípky. Zomreli desiatky miliónov ľudí. Dnešná pandémia azda takéto následky mať nebude...

umrelo 967 738 ľudí, viac ako na všetky cholery epidémie v predchádzajúcom storočí. Na Slovensko z tohto desivého čísla pripadlo stopäťdesiatjeden tisíc úmrtí. Po Srbsku, ktoré bolo pred prvou svetovou vojnou v Európe najviac zamorené tuberkulózu, patrilo v Uhorsku smutné druhé miesto v úmrtnosti na túto zhubnú chorobu. Mortalita vidieckeho obyvateľstva bola štatisticky nižšia ako mestského, čo pre Slovákov predstavovalo istú, ale len teoretickú výhodu.

■ PRÍČINY NÁKAZY

Nedbanlivosť, nedôvera k lekárom, nerespektovanie hygienických opatrení, alkoholizmus, nezdravé bývanie, ťažká práca a hmotná bieda zapríčinili, že aj medzi slovenským roľníckym ľudom, ktorý sa väčšinu dňa pohyboval na čerstvom zdravom vzduchu, sa suchotiny hrozivo šírili. Zamestnanie niektorých členov roľníckych rodín vo fabrikách alebo ich dlhší pobyt v mestách, ktoré boli hlavnými ohniskami tejto choroby, spôsobili, že tuberkulóza sa doniesla do relatívne zdravého dedinského prostredia a infikovala celé rodiny. Umierali hlavne deti a matky. Aj keď tuberkulóza bola považovaná najmä za chorobu postihujúcu predovšetkým nižšie sociálne vrstvy, nevychýbala sa ani osobám z najvyšších spoločenských kruhov. Aj následník trónov rakúsko-uhorskej monarchie František Ferdinand v mladosti bojoval s tuberkulózou a jeho život visel na vlásku.

■ POHLAVNÉ CHOROBY

Medzi nebezpečné infekčné ochorenia patria tri hlavné pohlavné choroby – kvapavka, syfilis a mäkký vred. Voľakedy sa štatistiky nevedeli a mnohí postihnúť z etických dôvodov ani nevyhľadali lekára. Podľa zdravotníckych štatistických odhadov v roku 1921 trpelo na syfilis a kvapavku v celej Československej republike asi stošesťdesiat tisíc ľudí, čo bolo čiastočne aj dedičstvom vojnových čias. Na Slovensko pripadalo tridsaťdvatisíc ochorení, Podkarpatskú Rus deväťtisíc a na Česko spolu s Moravou stovadsaťtisíc. Dve tretiny z ochorení spôsobovala kvapavka, tretinu oveľa nebezpečnejší syfilis, na mäkký vred pripadal len zanedbateľný počet ochorení. Na Slovensku si v tomto období najviac obetí vyžiadala syfilis, každoročne okolo sto. Vzhľadom na spôsob šírenia týchto chorôb, pôvodcovia nákazy sa dali

pomerne ľahko vystopovať a preliečiť. Najväčšími ohniskami nákazy boli veľké mestá nad stotisíc obyvateľov, ale v medzivojnovom období na Slovensku sme mali len jedno mesto – Bratislavu. Prekvapujúco však v dvadsiatych rokoch smutné prvenstvo v počte nakazených patrilo Lučencu, potom Košiciam a Bratislava bola až na treťom mieste. Najväčšími rozširovateľmi pohlavných chorôb podľa zdravotnej štatistiky boli Cigáni, potom Židia, o polovicu menej Nemci a ešte menej Česi, Slováci a Maďari. Najmenšou mierou o šírenie pohlavných ochorení sa postarali Rusíni. Evidencia pacientov sa viedla aj z hľadiska náboženskej príslušnosti, najväčšími na pohlavné choroby trpeli osoby bez vyznania, potom s vyznaním židovským, nasledovali katolíci, ďalej evanjelici a na konci rebríčka boli evidovaní gréckokatolícki veriaci. Mravná čistota vyplývajúca z viery v tomto mala na šírenie pohlavných chorôb podstatný vplyv, ateisti boli na tom najhoršie.

Štatistické údaje svedčia, že Slovensko v pohlavných chorobách zaostávalo za rozvinutými českými krajinami a zaostávalo aj v počte verejných domov. Ich návštevníci aj pracovnícky podstatnou mierou ovplyvňovali pohlavnú chorobnosť. V polovici tridsiatych rokov minulého storočia bolo v Bratislave sedem zariadení krátkodobej lásky, na celom Slovensku štyridsaťdva, v Čechách až štyristoosem.

■ ZHUBNÝ ALKOHOLIZMUS

Poslednou, no azda najhoršou pandémiou, ktorá Slovákov ničila zdravotne, mravne i hmotne, bol alkoholizmus. Slováci, ako aj ostatné slovenské národy prejavovali sklony k nemiernemu pitiu už v dávnych časoch. Pravda, aj tvrdá práca a životné okolnosti viedli k tomu, že mnohí sa dúškom pálenky usilovali posilniť a zahnáť únavu.

Alojz Medňanský vo svojom diele Malebná cesta dolu Váhom z roka 1825 poznamenal, že pálenka je pri miernom požívaní azda aj potrebou pľtníkov a pomáha im, aby vydržali namáhavé celodenné veslovanie. Pálenka bola podľa Medňanského aj ich modlou, veď čo nezmôžu peniaze, odmena, prosby, ba ani služby či hrozby to dokáže dúšok páleného... No nie len pľtníci vynikli značnou spotrebou pálenky. Za najväčších korhelo v 19. storočí považovali furmanov. Ti, čo sa vyberali na ďaleké cesty, boli celé týždne preč z domu a príležitosť potúžiť sa nejakým nápojom sa im naskytla takmer všade. Pálenka sa stala neodmysliteľnou súčasťou odmeny za pracovný výkon a podávala sa aj v pracovnom čase.

Spotreba pálenky rástla a pilo sa pri každej príležitosti – aj počas práce. Keď začiatkom štyridsiatych rokov v Dolnom Kubíne pristavovali vežu k evanjelickému kostolu trinásť murárov a trinásť tesárov za jedno leto vypilo za štyristo zlatých pálenky, teda trištvrt litra na osobu a deň.

V Bratislavskej župe s vyše trisťtisíc obyvateľmi bolo koncom 19. storočia 1032 krčiem a 602 obchodov, v ktorých predávali alebo aj nalievali alkoholické nápoje. Roku 1895 sa tu celkovo vypilo 43,277 hektolitrov vína, 34,471 hektolitrov piva a 40,737 hektolitrov liehu. Na spotrebných daniach štát získal síce 2 444,220 koruny, ale takéto pitie malo smutné následky. Koľko alkoholizmus spôsobil obetí na životoch a koľko rodinných tragédií, dá sa len ťažko vyčíslieť. V posledných dvoch desaťročiach je, našťastie, alkoholizmus na ústupe. Iste by sme privítali, keby nám zodpovední oznámili, koľko ľudí u nás trpí na alkoholizmus a koľko obetí si vyžiadala cirhóza pečene, a neunavovali nás každodennou koronavirovou štatistikou.

Puškinova tvorba obohacuje ruskú, slovenskú aj svetovú literatúru a kultúru

Ruslan a Ľudmila a ďalšie skvelé rozprávky

Viliam KOMORA – Foto: archív autora

Krásna kniha, nádherná, krásny prebal, bohato ilustrovaná – stojí za to si ju kúpiť, bude to skutočne hodnotný darček. Asi takto by som niekoľkými slovami opísal knihu Alexandra Sergejeviča Puškina Rozprávky a Poéma Ruslan a Ľudmila, ktorá bola vydaná na konci uplynulého roka. Po otvorení, otočení ďalších stránok, vzhliadnutí a zahĺbení sa do písma a „bukvic“, vstrebaní deja a obsahu, obrázkov, ilustrácií, kresieb a malieb precítime literatúru a krásu vhodnú pre skutočných bibliofilov. Vydanie tejto knihy opäť obohatilo slovenskú a ruskú literatúru, tiež kultúru slovanských národov, ako aj kultúru iných národov.

Literárne diela a ich vydania od geniálneho ruského a svetoznámeho básnika a spisovateľa Alexandra Sergejeviča Puškina sú v slovenskej literatúre známe a vždy sa aj tešili patričnej obľube. Kedysi matičné múzeum toľto veľikánovi svetovej literatúry sa stále nachádza (aj keď v súčasnosti pod inou kuratelou) v kaštieli v Brodzanoch.

■ KNIŽNÝ UNIKÁT

Významný slovenský slovanofil, známy slovanský aktivista, ako aj matičný činovník Miloš Zverina pripravil na vydanie slovensko-ruský text, a to tak, že na ľavej časti každej strany je v slovenčine a napravo v ruštine. Kniha je rozdelená do troch hlavných častí. V prvej nachádzame päť ruských národných rozprávok, v druhej poému Ruslan a Ľudmila a v tretej dosiaľ do slovenčiny nepreložené Puškinove diela. V prvej časti sú to Rozprávka o cárovi Saltánovi, o jeho synovi slávnom a mohutnom bohatierovi kniežati Gvidonovi Saltánovičovi a o čarokrásnej cárovnej Labuti, Rozprávka o rybárovi a rybke, Rozprávka o popovi a jeho sluhovi Truľovi, Rozprávka o mŕtvej cárovnej

Nádherné ilustrácie nového vydania Puškinových rozprávok

a siedmich bohatieroch a Rozprávka o zlatom kohútikovi. V tretej časti sú to texty Cár uvidel pred sebou, Bolo to tak, Rozprávka o medvedici, Rozprávka o medvedici a jej medvediatách, Pieseň o prorockom Olegovi, Balada o neveriacom Olegovi a Rozprávka o cárovi Saltánovi.

Vďaka Štátnemu múzeu A. S. Puškina v Moskve je publikácia obohatená o unikátne grafiky významných ruských výtvarníkov. Spomeňme aspoň V. M. Vasnečova, L. J. Bilibina či V. A. Milaševského. Zameranie tejto „výstavnej“ knihy na toho hlavného, teda na čitateľa, je veľmi široké, a to od najmladšieho až po tých s väčšími životnými skúsenosťami, nevynímajúc, pravdaže, strednú generáciu, pričom každý si určite nájde svoje podľa vlastnej chuti, záľub, poznania, rozhladenosti či múdrosti.

„Zároveň je malým príspevkom do mozaiky vzájomného porozumenia a kultúrneho zblíženia našich dvoch bratských slovanských národov – národa slovenského a národa ruského,“ ako píše Miloš Zverina. A po oboznámení sa, spoznaní tejto krásnej a hodnotnej knihy, to môžeme len a len potvrdiť, podčiarknuť a zvýrazniť. Rozprávky boli vydané pri príleži-

K 220. výročiu narodenia geniálneho ruského poeta Alexandra Sergejeviča Puškina pripravili obdivovatelia jeho diela na nové vydanie básnikove rozprávky a poému Ruslan a Ľudmila s pôvodnými ilustráciami ruských výtvarníkov. Na snímke uvedenie knihy v Moskve.

tosti dvesto dvadsiateho výročia narodenia A. S. Puškina, je to výnimočný počin v oblasti všeslovanskej spolupráce, vzájomnosti a kultúry. Vedecká pracovníčka Štátneho múzea A. S. Puškina v Moskve, zaslúžilá kultúrna pracovníčka Ruskej federácie Alla Borisovna Rudneová tiež bližšie vysvetľuje a ozrejmjuje viaceré vydania, tvorbu tohto výnimočného autora, ako aj dôležité a významné ilustrácie od viacerých výtvarníkov, umelcov, a to tak, ako sa podieľali na výtvarnom spracovaní tvorby tejto celosvetovo významnej literárnej osobnosti. Čo sa výtvarného stvárnenia, skrášlenia a obohatenia textu týka, tak je to doslovne prechod od staroruského umenia cez ďalšiu ilustrátorskú, grafickú tvorbu, a to až po súčasných výtvarných umelcov.

A. B. Rudneová pripomína, že toto vydanie „je významnou udalosťou nielen v kultúrnom živote týchto dvoch krajín, ale aj dôkazom duchovnej blízkosti ruského a slovenského národa, ktoré majú spoločné historické korene v rozvoji všeslovanskej kultúry“. Zdôrazňuje tiež neopakovateľnosť rozprávky každého národa, „práve v nich sa odrážajú spoločné

motívy, námety a obrazy“. Práve od Puškina sa inšpirovali aj ďalší veľmi významní a dôležití umelci ruského národa, no nielen oni, ale aj umelci iných národov a etník. „Veríme, že toto nové vydanie Puškinových rozprávok plne zodpovedá týmto vysokým požiadavkám a vzbudí vrelú odozvu v srdciach skutočných milovníkov kníh,“ dodáva A. B. Rudneová.

■ OZAJSTNÝ POČIN

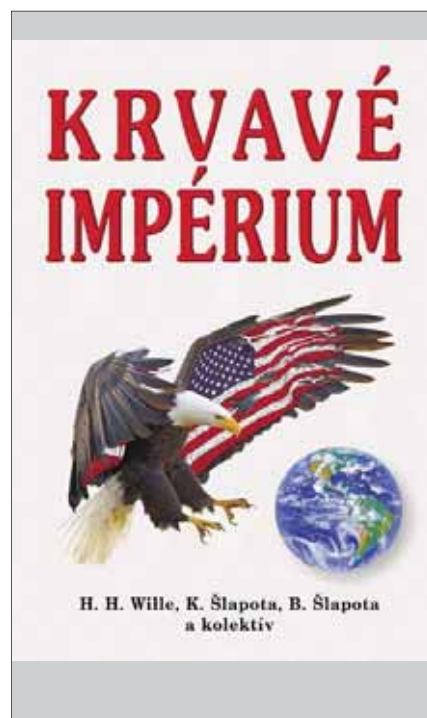
Vydanie tejto krásnej knihy je doslovne ohromný počin. Podieľali sa na ňom okrem vydavateľa Nitravy aj Štátne múzeum A. S. Puškina v Moskve, menovite riaditeľ Jevgenij Anatolievč Bogatyrev, hlavná kurátorka Jelena Alexandrovna Usovová a hlavná vedecká pracovníčka Alla Borisovna Rudneová. Doplniť pre úplnosť treba aj použité preklady a prekladateľov tejto knihy, a to od Heleny Križanovej-Brindzovej, Jána Smreka, Eugena Paľceva, Jaroslava Rezníka, grafika Daniela Blažka, redaktorku Alenu Zverinovou, ako aj ďalších, ktorí sa na jej príprave podieľali. Osobitne sa žiada vyzdvihnúť iniciátora – už spomenutého slovanofila a pansláva v tom najlepšom zmysle slova Miloša Zverinu.

Kniha je doplnená o štvrtú časť – poému Ruslan a Ľudmila, a jej bližšie vysvetlenie a ozrejmienie, vysvetlivky k textu, predstavenie ilustrátorov knihy, zoznam použitých ilustrácií... Je to akási odborná kapitola, ktorá bližšie vysvetľuje a osvetľuje viaceré súvislosti, fakty a tvorbu tohto literárneho veľikána. Potrebné je navyše doplniť, že táto publikácia okrem už uvedeného môže poslúžiť študujúcim ruský jazyk, resp. opačne, teda tým, čo ovládajú ruský jazyk, pomôže s osvojením slovenského jazyka.

Ukazuje sa, že sú dve histórie – jedna pre masy a druhá pre zasvätených

Málo známe dejiny dvadsiateho storočia

KNIHA TÝŽDŇA

Napadlo vám niekedy, že existujú dve histórie? Jedna pre masy a druhá pre zasvätených? Koľko z tej druhej poznáme? A chceme poznať viac? Bez ohľadu na to, aké ste nadobudli vzdelanie alebo čo robíte, je veľmi nepravdepodobné, že by ste si uvedomovali význam minulého storočia pre celé ľudstvo.

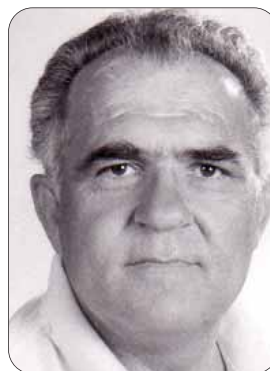
Minulé storočie bolo najprezratnejším obdobím rozvoja ľudskej civilizácie. Nielen vedy, techniky, ekonomiky, ale aj kultúry, demografie atď. Ako je to možné? Čo bolo tou hlavnou hybnou silou tohto rozmachu? Ale i všetkých tragédií, tých nelústočných a krvavých svetových vojen? Holger Wille tieto odpovede nemá vo svojej rozsiahlej publikácii v strede svojho záujmu. On sa pozerá inde – pod povrch. Hľadá nekomfortnú pravdu dôležitých udalostí, ktoré hýbali dobou. Našiel ju?

V tejto netradičnej rozsiahlej publikácii majú čitatelia možnosť pozrieť sa na svetové udalosti úplne inými očami, ako sa to bežne v historických dielach píše. Dozvieme sa, čo vlastne bolo a dodnes je tým hnacím motorom priemyslu a hospodárstva. Postupne, aj keď nesystematicky je tu prebrané mnoho svetových udalostí. Ako Američania zbohatli? Ako a prečo vznikla svetová hospodárska kríza? Ako vznikla prvá svetová vojna? Zabudnite na sarajevský atentát. Kto a prečo ju rozpútal? Kto na tom zarobil? Keď historické „fakty“ sú úplne odlišné od skutočnosti. Kto urobil revolúciu v Rusku a prečo? Čo sa v tom čase v Rusku dialo? Ako sa zakladal ďalší požiar v Európe?

Účelové výmysly a realita. Mnohé veci sa udiali úplne inak, ako sa oficiálne tvrdí. A čo druhá svetová vojna. Bol za tým skutočne len Hitler? Atómová hrozba svetu. Pokusy o povojnú konsolidáciu. Berlínska kríza. Schumannov plán. Európa po druhej svetovej vojne. Vytváranie nepriateľov. Propaganda a dezinformácie. Diverzia proti ČSSR. Dnes už nič z toho nie je pravda. Skutočne nám spojenci vždy chceli len dobre? Ešte stále tomu veríte? Idey európskeho zjednotenia. Ťažké a dlhé rokovania. Špiónáž proti Rusku. Hospodárska vojna proti socializmu. Vojskové obkľúčovanie. Vojsko-priemyselný komplex. Krach Ruska i socializmu. Ako sa rodil dnešný svet atď. Kniha Krvavé impérium má 704 strán veľkého formátu a je bohato ilustrovaná, a nie je to ani ľahké a ani príjemné čítanie, ale stojí za to.

Ľudovít KUSAL

NEKROLÓG

Začiatkom marca odišiel na večnosť PhDr. Viliam MRUŠKOVIČ, významný slovenský lingvista celoeurópskeho významu, vedúci pracovník Matice slovenskej, vedec, archivár, publicista. V najstaršej celonárodnej slovenskej ustanovizni pracoval od roka 1972 najprv ako riaditeľ Literárneho archívu, neskôr ako tajomník a napokon ako správca Matice

Európa jazykov a národov osirela

slovenskej. Vynikajúci vedecký pracovník, najmä však jeden zo špičkových lingvistov, ktorý ovládal niekoľko desiatok jazykov, vynikol v oblasti vedy, prekladateľstva, archivnictva, publicistiky a celkovo slovenskej kultúry. Napísal a vydal niekoľko desiatok vedeckých a odborných kníh, a to nielen v Matici slovenskej, pričom vrcholom jeho celoživotného štúdia jazykov a etník sa stala jeho encyklopédia Európa jazykov a národov na prahu tretieho tisícročia – Europa linguarum nationumque.

Viliam Mruškovič sa narodil 13. júla 1940 v Smoleniciach. Zmaturoval na Gymnáziu Jána Hollého v Trnave, vyštudoval Filozofickú fakultu UK – nemecký a slovenský jazyk. Desať rokov pôsobil ako profesor na gymnáziu, kde učil cudzie jazyky: nemecký, anglický a španielsky. K vyučovaniu jazykov sa vrátil po odchode na dôchodok, pričom k predchádzajúcim pridal aj taliančinu. Za odborný preklad knihy Ingo Walthera Pablo Picasso (Bratislava, Slovart, 1992) získal cenu Literárneho fondu, pričom preložil niekoľko ďalších románov i náročných odborných kníh. V roku 2008 mu za celoživotné dielo udelili cenu primátora mesta Martin. Česť jeho pamiatke!

Viliam KOMORA – Foto: Archív Matice slovenskej

HUMORESKA

Ako sa medzi drevármi hovorí, každá píla musí do desiatich rokov vyhorieť. Dobré poistenie. Lebo inak skrachuje. Čo má oheň spoločné s koronavírusom, pádom meteoritu a vojnovým konfliktom? Je to vyššia moc. Vis maior. Jednoducho po slovensky – výhovorka stojí groš a ja nič, ja muzikant. Keď treba zdôvodňovať celosvetové nedostatky, po ruke je zaklinadlo Lebo Putin. Hodí sa na všetko zlé na svete. Zaklinadlá Lebo Fico, Lebo predošlá vláda sa hodia na všetko nevydarené na Slovensku. Moderné zaklinadlo Lebo koronavírus začína dobiehať v používaní Lebo Putin. Fabričky potácajúce sa na pokraji krachu si pýtajú od vlády peniažky. Lebo koronavírus. Vláda

oslíka potras sa nemá, peniažky nedá. Alebo len almužnu. Kde nič nie je, ani čert neberie. Tak fabrička prepustí ľudí. Pracujúca trieda sa odoberie na úrad práce. Odtiaľ do banky poprosiť

nedostane. Papalášske a zbohatlické paloty, veru hej. Aj s vysokým plotom. Hanbiť sa, že sme skrachovali? Že sme boli neschopní, že sme zle investovali, že sme nemodernizovali? Že sme

ulice New Orleans, na ktorých sa slobodne prechádzajú tieto milé zvieratká. V Benátkach sa zase mali po odstavení gondol objaviť labute a delfíny. Až na to, že benátske zvieratká boli výmysel

takmer sedemstotisíc ľuďom, najviac z Turecka, Albánska a Maroka.

U nás koronavírus zvieratkám neprospeje. Lebo karanténa. Keď karanténa dolahne, nebude sa mať kto starať o kravičky. Kto bude ráno vstávať, krmiť, dojiť? Odhad ekonómov je stotridsaťtisíc nezamestnaných vinou pandémie. Umelci poprosili vládu o pomoc pre tisíce rodín, ktoré pre rušenie kultúrnych akcií prídu o živobytie. Čiernozlaté lodičky a červená kabelka stoja dokopy približne tritisícštyristo eur. Kto má, dá.

Ak počet obetí v Spojených štátoch bude pod dvestotisíc, prezident Trump to bude považovať za úspech, good job. Budúce obeť to asi až za taký úspech považovať nebudú. Ale držme mu palce. Aj chorým.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Doteraz bolo: Lebo Fico a odteraz – lebo koronavírus....

o odklad splátok. Odtiaľ domov prepočítavať, koľko dní ešte zostáva do najbližšej podpory v nezamestnanosti. Hrátky bývalých majiteľov fabrik sa odoberie na zaslúžené užívanie si dolce far niente. Vláda a jachta v Chorvátsku nateraz zostane opustená. Lebo koronavírus. Postavím si novú haciendu ďaleko od hlučného davu. Ako dobre, že máme chránené krajinné oblasti. Do nedotknutej prírody sa vírus len tak

brali zo spoločného? Koronavírus to zahľadí. Keby nebolo pandémie, to by ste videli, ako by nám to išlo, ako by fabrika prosperovala. Stará židovská múdrosť – najlepšie sa zarába tam, kde sa niečo začína alebo sa končí.

Koronavírus prospel aj nemým, potažne pištiacim stvoreniam. V amerických mestách ľudí na uliciach vystriedali krysy a potkany. Stanica CBS priniesla pohľady na prázdne

a americké boli a sú skutočné. Čaká sa, kedy hlodavce roznesú ďalšie druhy vírusov medzi miestne bezdomovecké komunity. Konečne sa spestria správy a nebudú len o koronavírusoch. Je toľko krásnych diagnóz. V štrnástom storočí pomohli potkany šíriť morovú nákazu, čiernu smrť, ktorej podľahla tretina obyvateľov Európy. Vedľajší efekt mongolského vpádu. V roku 2018 európske štáty poskytli občianstvo

Za panovania kráľa Mateja bolo vraj tak dobre, že dokonca pečené telce lietali...

Povestami opradeného kráľa zabil hnev

Text a foto: Jozef SLIACKY

Hnev je zlý radca, a ak sa vymkne z rúk, ľahko prerastie do tragédie. Zlosť na uzde si neudržal ani legendárny uhorský kráľ Matej. Rozčúlilo ho, že mu sluhovia priniesli neumyté figy. Maličkosť, a predsa... Päťdesiatročného panovníka – ako sa ľudovo vraví – trafil šľak, zrejme dostal mŕtvicu a šiesteho apríla 1490 zomrel.

V centre sedmohradského (rumunského) mesta Kluž sa zastavíme pri dome s historickou tabuľou. Hlása, že sa tu narodil asi 23. februára 1440 uhorský kráľ Matej I. Korvín.

■ RÁZNY MLADÍK

Matejov otec, bohatý oligarcha a gubernátor Ján Huňady, známy z bojov s Janom Jiskrom, ktorý obhajoval záujmy kráľovnej vdovy, resp. jej maloletého syna Ladislava Pohrobka, dal svojim potomkom kvalitnú výchovu a vzdelanie, nasmerujúc ich k najvyšším metám. Škrť v plánoch mu urobila vražda bratislavského župana Ulricha Cillského 9. novembra 1456. Hlavou za ňu zaplatil starší syn Ladislav a Mateja poslali do internácie na dvor českého kráľa Jiřího z Poděbrad...

Situácia sa zmenila po náhlej a dodnes nevyjasnenej smrti sedemnásťročného Ladislava Pohrobka. Väčšina uhorskej šľachty dala svoj hlas osemnásťročnému Matejovi. Kalkulovali s tým, že mladý kráľ bude manipulovateľnejší. Matej I. Korvín sa však rázne chopil žezla. Poráťal sa s Jiskrom i s bratíkmi, ktorých posledný tábor pri Veľkých Kostoľanoch zlikvidoval v roku 1467. Veliteľov dal popraviť, skúsených bojovníkov začlenil do svojho povestného čierneho pluku.

■ REŠPEKT Z BOJOV

Uhorská šľachta rýchlo pochopila, že mladý kráľ nebude tancovať tak, ako mu bude písať. Už v roku 1459 musel Matej čeliť odporcom, ktorí hľadali pomoc u rakúskeho arcivojvodu Fridricha III. Habsburského. Matej neváhal poslať do väzenia ani vlastného strýka Michala Szilágyiho, ktorý mu pomohol k trónu. Porazil Fridrichove vojská a dostal od neho späť svätostefanskú korunu, ktorú mu slávnostne položili na hlavu 29. marca 1464.

Daňovou reformou a centralizovaním moci síce pribúdalo do kráľovskej

Zrejme najvernejšie podobizne medzi ľudom obľúbeného panovníka Mateja Korvína z rodu Huňadyovcov a jeho manželky Beatrix Aragónskej, ktorá bola jeho druhou manželkou a vďaka nej prišli do Uhorska aj myšlienky a filozofia talianskeho humanizmu a renesancie.

kasy vyše milión zlatých ročne, čím sa nemohli pochváliť v tom čase ani anglickí či francúzski králi, ale väčšina z toho išla na financovanie pompézneho dvora a vojska. Keď na juhu zastavil osmanskú expanziu, obrátil svoje voje proti západným a severným susedom. Po obsadení Moravy sa dal v roku 1469 korunovať aj za českého kráľa. Po Jiřího smrti sa o českú korunu musel deliť s Vladislavom Jagelovským. Ten mal prívŕžencov aj v Uhorsku. Sprisahanie, za ktorým stál ostrihomský arcibiskup Ján Vitéz, však Matej opäť potlačil, aj keď sa poľské vojská dostali až do Nitry. V ďalšom konflikte s Fridrichom dobyl Matej v roku 1485 Viedeň

a do nej preniesol svoje sídlo. Vytúžený titul rímskeho cisára sa mu však nepodarilo získať.

■ ROZVOJ KRAJINY

Náklady na dobyvačné vojny ležali na plecach poddaného ľudu, remeselníkov a obchodníkov. V dubnickej kronike sa zachoval zápis, že dane boli v tom čase horšie ako turecké plienenie. Ani majitelia feudálnych panstiev sa nemienili uskromniť. Nečudo, že sa množili úteky poddaných do miest, v ktorých znásobovali húfy chudoby. Napriek tomu to boli práve mestá, ktoré za Mateja I. Korvína zaznamenali rozvoj vďaka remeslám a obchodu.

Veľkou Matejovou oporou v rozvoji vzdelanosti a umenia bola jeho manželka Beatrix, neapolská princezná. Z Apeninského polostrova priviedla do Uhorska pokrokových učencov a umelcov. Príkladom rozvoja je založenie Academie Istropolitana v roku 1465 v Bratislave podľa vzoru renomovanej univerzity v Bologni. Je významným medzníkom v histórii Uhorska i Slovenska napriek tomu, že zanikla s Matejovou smrťou. Tým, že pod Matejovu korunu patrila aj Morava, šírila sa na Slovensko čeština, nadväzujúc na pobyt husitov a bratříkov. Slováci sa však nepočestili, udržali si svojbytnosť materčiny, ktorá prenikla z vidieka do

Stránka kroniky Jána z Turca s vyobrazením kráľa Mateja

miest Horného Uhorska. Do čias panovania Mateja I. patrí aj valašská kolonizácia slovenských Karpát.

■ OSTAL V POVESTIACH

Meno kráľa Mateja sa zachovalo nielen v historických analógiach, ale aj v pamäti ľudu. Ten ho v povestiach vykreslil ako dobrotvého a spravodlivého vládcu. V skutočnosti bol rovnako tvrdý ako všetci stredoeurópski panovníci. V povestiach sa často spomína, že Matej chodil krajinou v prostom sedliackom odevu, aby na vlastné oči videl, ako sa žije v jeho panstve. Pravda a či rozprávka? Spomína sa i to, že si ľudový šat obliekal aj preto, aby sa ľahšie zbližil s driečnymi slovenskými devami. Čo už? Aj králi – a Matej nebol výnimkou – sú chlapi z mäsa a kostí. Manželka Beatrix mu neporodila dediča. Jediný známy syn Ján pochádzal zo vzťahu s rakúskou meštiankou. Uhorská šľachta ho neuznala za následníka a svätostefanskú korunu zverila Vladislavovi II. Jagelovskému.

S kráľom Matejom spája ľud aj niektoré zemepisné názvy. Tak napríklad Martin Ďuriš, predčasne zosnulý kronikár Viglašskej Huty – Kalinky, nám hovoril, že Matej rád hodoval na brale Kráľov stôl na svahoch Veľkého Korčína, pričom kusy pečienky hádzal poddaným, ktorí ho prišli pozdraviť. Z tých čias sa zachovala ľudová spomienka, že „za kráľa Mateja bolo tak dobre, že pečené telce lietali“.

Ján ČOMAJ bol vzorom pre hľadačov ciest života i vysokých profesijných mét Šľachticovi žurnalistiky k nedožitým 85. narodeninám

Dáša MACHALOVÁ – Foto: Emil SEMANCO

Po tieto dni sa často vraciam v spomienkach k môjmu vzácnemu priateľovi, vzdelanému a múdre muži, reportérovi a spisovateľovi Jankovi ČOMAJOVI.

Písať o tom, čo v slovenskom kultúrnom povedomí znamenal, nie je potrebné, lebo jeho bibliografia je uvedená na mnohých miestach. Ale písať o tom, kto bol Ján Čomaj, je vždy užitočné. Lebo celá pravda o osobnosti človeka nie je ukrytá v akademických životopisoch, ale v živom svedectve a spomienkach tých, ktorí ho poznali, ktorí sa s ním stretávali, polemizovali s ním i sporili sa. Ako to povedal iný múdry muž, pravda sa hľadá v spore. Áno, s Jankom sa bolo o čom sporiť, lebo veľa vedel a veľa zažil.

Vďaka dlhej ceste životom bol priamym účastníkom viacerých zlomových okamihov našich novodobých dejín. Bol súpútnikom mnohých osobností, ktoré poznačili jeho profesijný a intelektuálny rast. Bol vzorom pre tých, ktorí tak ako on boli hľadačmi ciest života i vysokých profesionálnych mét.

■ PRIATEĽSKÉ PUTO

Zoznámila som sa s ním na oslave jeho päťdesiatych narodenín. S Jankovými najbližšími sme spo-

ločne slávili jeho životné jubileum v Klube slovenských spisovateľov. Laudácio na oslave predniesol môj manžel Drahoslav Machala, jeho blízky druh. Jána Čomaja si vážil a uznával ho ako výborného reportéra, brilantného štylistu a vzdelaného muža. Priateľské puto, ktoré ich roky spájalo, bolo príkladným priateľstvom mužov, ktorí sa mali radi, ctíli sa a nepotrebovali k tomu veľké gestá. Rokmi nášho vzájomného rodinného priateľstva som spoznávala hĺbku dôvery, ktorá ich oboch spájala.

Prežívali spoločné zápasy pri vzniku nového štátu – či už ako kolegovia v periodikách Slovenská Republika, Národné noviny, Literárny týždenník, alebo spolupracovali na literárnom poli. Boli si vzájomne posudzovateľmi svojich literárnych diel a pre oboch bol vzájomný úsudok o novom diele poslednou bodkou pred cestou k čitateľom.

No celou svojou človečinou vstúpil Ján Čomaj do môjho života vtedy, keď sa môj manžel vydal na cestu, z ktorej niet návratu. V ten smutný začiatok mojej samostatnej púte mi Janík a jeho obetavá manželka Beátka dokorán otvorili svoje srdcia i dvere svojho domova. Stala som sa súčasťou ich rodiny a do

Spisovateľ Ján ČOMAJ hlboko poznačil slovenskú žurnalistiku aj literatúru faktu.

Šaštína som už neprichádzala na návštevu, ale domov. Áno, domov, ako mi vždy obaja zdôrazňovali. Začala sa nová etapa nášho priateľstva a blízkosti, čas prehlbovania vzájomnej dôvery a úcty.

Spoločné rozhovory, posedenia v altánku pri bazéne, chystanie obedov, pri ktorých Janko asistoval. Naše cesty do Tatier a spoločné pobyty v Timrave či nákupy kvetov do záhrady to sú okamihy, z ktorých som si skladala obraz. Obraz muža,

ktorý miloval svoje povolanie, svoj domov a nadovšetko svoju manželku Beátku.

Tieto tri piliere, na ktorých bol ukotvený život Jána Čomaja, mali výrazný podiel na jeho dlhom aktívnom živote. Bol to život do posledných dní píšuceho autora, starostlivého hospodára svojho domova a do posledného dychu milujúceho manžela.

■ CIT PRE KRÁSNO

Možno by mnohí z jeho literárnych druhov boli prekvapení, s akou záľubou zbieral bylinky na čaj a hriby. S akou radosťou vyberal letničky do svojej krásnej záhrady, každé ráno ich zalieval a potom sa vybral so psíkom na prechádzku do blízkeho lesa.

Plastiky a obrazy, ktoré ho doma obklopovali, boli dary od priateľov výtvarníkov, s ktorými ho viazali dlhoročné väzby. On sám mal pre krásno cit, bol vysoko zorientovaný, vzdelaný čitateľom každého druhu umenia.

■ STRÁNKY ŽIVOTA

Janko Čomaj patril k tým šťastlivcom, pre ktorého bola práca koničkom. Každý deň od rána praveľdne písal. Písal, lebo vždy mal

čo povedať. Písal, lebo jeho slovo malo váhu a spoločenský význam. Posledné dni a mesiace trávil najviac času nad svojimi pamätami. Doma v Šaštíne i v tichu tatranskej prírody v Timrave ožívali spomienky a zaplnili sa stránky života človeka, ktorý celým svojim publicistickým a literárnym dielom vydal autentické svedectvo doby, v ktorej prežil svoj život.

Život každého tvorivého človeka dostáva krídla iba na mieste, z ktorého sa dá vyletieť až nad obľavy. Janko Čomaj také miesto našiel a zotrval v ňom do konca svojich plodných dní. Tým miestom bol Šaštín, vysnený domov a jeho stredobodom milovaná bytosť manželka Beátka. Vzájomná manželská láska bola najpevnejším pilierom stavby, ktorá držala strechu nad dielom a životom Jána Čomaja.

Mám pred sebou Jankove pamäti v rukopise a je mi sladko, bolestne a smutno. Sladko z dôvery a pocity, že si ma vybral, aby som bola ich prvým čitateľom. Bolestne a smutno, že sa o nich už spolu nikdy neporozprávame.

Slovenský kultúrny a národný život prišiel o ďalšieho zo svojich výrazných predstaviteľov. Odišiel šľachtic slovenskej žurnalistiky a, žiaľ, dedičov či následníkov jeho majstrovstva už niet. Ostali iba platení lokaji, ktorí slúžia moci. Ján Čomaj moci nikdy neslúžil. Stovky reportáží, článkov a literárnych diel, svoje poznanie a svedectvo o spoločnosti a dobe, v ktorej žil, svojim čitateľom daroval, lebo šľachtici to tak robia.

Kultúrne pamiatky sú našou spoločnou kronikou aj vizitkou

Chráňme hodnoty spojené s našou minulosťou

Martin FEJKO, riaditeľ ČÚ MS

Matica slovenská je najstaršia ustanovizeň v Slovenskej republike. Jej činnosť nielen v minulosti, ale aj v dnešných zložitých časoch je pre Slovákov v mnohých oblastiach nenahraditeľná. V zákone, ktorý upravuje jej spoločenské postavenie, práva a povinnosti, to jasne dokazuje. Je dôležité, aby Matica slovenská v spolupráci s ústrednými orgánmi štátnej správy, ale aj so štátnymi orgánmi na regionálnej a krajskej úrovni a samosprávami vyšších územných celkov, miest a obcí spolupracovala pri zisťovaní možných nedostatkov na kultúrnych pamiatkach v našom najbližšom okolí a následne spolupracovala s orgánmi verejnej správy na ich odstraňovaní.

Na základe porady s predsedom Matice slovenskej preto ukladám úlohu súvisiacu práve so zistením súčasného stavu (či je potrebná oprava) kultúrnych pamiatok vo vašej územnej pôsobnosti. Cieľom tejto úlohy je zmapovať ochranu kultúrnych pamiatok, ich využitie a starostlivosť, aby pamiatky boli zachované, riadne spravované, účelne spoločensky využité, sprístupnené obyvateľom a stali sa tak významnou súčasťou kultúrneho a národného dedičstva i každodenného života Slovákov.

Kultúrna pamiatka je hnutelná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Pamiatkový fond je súbor hnutelných vecí a

DISPOZÍCIA

nehnuteľných pamiatkovej rezervácie a pamiatkovej zóny. Za pamiatkový fond sa považujú aj veci, o ktorých sa začalo konanie o vyhlásenie za kultúrne pamiatky, pamiatkovej rezervácie a pamiatkovej zóny. Pamiatková hodnota je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany. Kultúrne pamiatky sa zapisujú z evidenčných dôvodov do štátnych zoznamov pamiatok. Chránené sú i pamiatky do týchto zoznamov nezapisané.

V súčasnosti nielen naša vlasť, ale i celý svet čelí pandémie koronavírusu. Neznamená to však, že sa nebude dať zodpovedne popasovať s touto dôležitou úlohou a zistiť čo najskôr údaje, teda súčasný stav funkčnosti kultúrnych pamiatok vo vašom okolí. Navrhujem, aby ste pri splnení

Detail sochárskej kompozície Pamätníka sedliackeho povstania z roku 1831 v Haniske pri Prešove od sochára Jozefa Pospíšila z roku 1938 – poslednýkrát bol reštaurovaný pred vyše polstoročím...

tieto úlohy postupovali formou vašich dlhoročných kontaktov s primátormi a so starostami miest a obcí, čo predpokladám, že mnohí máte, ale aj s pracovníkmi štátnej správy a samosprávy. Využívať na to telefonickú a e-mailovú komunikáciu alebo osobne sa stretnúť s kompetentnými a informovať sa u nich, alebo sa prejsť či ísť autom k týmto kultúrnym pamiatkam, ktorých máte určite dostatok vo svojom blízkom okolí, a zistiť ich funkčný, resp. nefunkčný stav. Ako príklad môžem uviesť pamätník Východoslovenského roľníckeho povstania, ktorý je postavený v blízkosti obce Haniska pri Prešove. Splňa kritérium kultúrnej pamiatky a treba ju rekonštruovať.

■ DÔRAZ NA KVALITU

Po ďalšie, je žiaduce, aby ste nám posielali údaje o takých kultúrnych pamiatkach, ktoré skutočne potrebujú rekonštrukciu, majú historický a spoločenský význam pre obec alebo mesto.

Radšej nám zašlite údaje/informácie za oblastné stredisko o dvoch alebo troch kultúrnych pamiatkach (to nám bude stačiť, môžete však aj viacej), ktoré spĺňajú požadované kritériá kultúrnej pamiatky, majú svoj spoločenský, kultúrny a pre nás dôležitý národný rozmer a význam v danej lokalite. Dôležitá je kvalita spracovanej úlohy, nie množstvo zaslaných kultúrnych pamiatok (zašlem čo najviac, aby sa nepovedalo, no v skutočnosti tie pamiatky nespĺňajú kritérium kultúrnej pamiatky a možno ešte vôbec nepotrebujú rekonštrukciu), ktoré potrebujú opravu (menej je niekedy viac). Prioritne sa treba zamerať na kultúrne pamiatky, ktoré majú spätosť s národnými pohybmi alebo Maticou slovenskou.

Je potrebné, aby ste si zistili o kultúrnej pamiatke čo najviac relevantných informácií, a až následne nám

zaslali požadované údaje (súčasne, prosím, uveďte, v čom je problém s danou pamiatkou). Potreba zaslania komplexného zoznamu o stave kultúrnych pamiatok z celého Slovenska je pre Ministerstvo kultúry SR veľmi potrebná, majte to vždy na pamäti.

Mnohí si isto poviete, že štát má osobitným zákonom na to určené orgány, aby takéto informácie malo Ministerstvo kultúry SR k dispozícii. Opäť si pomôžem pamätníkom Východoslovenského roľníckeho povstania. Štátne orgány a samosprávy určite vedia o potrebe rekonštruovať tento pamätník, ale, žiaľ, stále sa táto oprava neuskutočnila. Našou úlohou, povinnosťou maticiarov je na to neustále poukazovať, a to nielen v tomto konkrétnom prípade. Matica slovenská musí na rokovaniach s predstaviteľmi ministerstiev prízvukovať na nevyhnutnosť rekonštrukcií pamätníkov, ktoré majú pre nás Slovákov historicko-národnú dôležitosť. V mnohých prípadoch často aj za príslušné štátne orgány a samosprávy pripravujeme a realizujeme na celom území nášho štátu mnoho programovo rozmanitých podujatí. Nie menej významne si pripomenieme aj ďalšie udalosti, výročia našich národných a maticných dejateľov, ktorí výrazným spôsobom ovplyvnili naše dejinné krížovky. To je našou neskrutnou výhodou, že môžeme orgánom verejnej správy takýmto spracovanými úlohami a realizovanými podujatiami argumentovať.

Ak budete na tento cieľ opúšťať pracovisko, nezabudnite si, prosím, označiť v dochádzkovom systéme Služobná cesta. Služobné cesty v tomto prípade nebudú preplácané.

Zadanie úlohy:

Domy a oblastné pracoviská MS zašlú najneskôr do 4. 5. 2020 na e-mailovú adresu: viera.jochymkova@matica.sk údaje o kultúrnych pamiatkach (vyššie v texte som bližšie konkretizoval stanovenú úlohu). Zašlite nám: a) miesto (názov obce alebo mesta, kde je postavená kultúrna pamiatka – alebo v blízkosti obce či mesta); b) názov kultúrnej pamiatky; c) s krátkym opisom problému, aký má kultúrna pamiatka, ktorá potrebuje rekonštrukciu (prioritu majú kultúrne pamiatky, ktoré majú spätosť s národnými pohybmi alebo aj Maticou slovenskou – upozorniť na najurgentnejšie/najproblematickejšie prípady).

Poštový lístok k 175. výročiu založenia Slovenských národných novín

Močenských filatelistov zdobí vzťah k histórii

Nikola RECHTORISOVÁ, Dom MS v Nitre

Jozef Kútňý je zakladajúci člen Matice slovenskej. Jeho silný záujem o národné témy a cyrilometodskú tradíciu, no najmä láska v srdci sa pretavujú aj do celoživotnej záľuby – filatelie. Predsedníčka MO MS v Močenku Jolana Lenčesová si spomína na začiatky ich vzájomnej spolupráce už v roku 1990, keď bol MO MS znovuoobnovený.

Predsedníčka matickej organizácie v Močenku Jolana LENČESOVÁ a nadšený filatelický propagátor Jozef KÚTNÝ (v strede) na klubovom stretnutí.

Klub filatelistov v Močenku vydá ročne do dvadsať kusov poštových lístkov, často spolu s príležitostnými poštovými pečiatkami.

lárneho zoborského opáta Mons. Ladislava Beláša, Štefanovi Potockému, močenskému rodákovi a kňazovi, Vanniusovi, prvému nitrianskemu kráľovi, kniežatu Pribinovi, kráľovi Svätoplukovi a mnohým iným. Močenský filatelista tiež nezabudli na výročia oslobodenia svojej obce sovietskymi vojskami aj storočnicu oživenia Matice slovenskej. Sú to desiatky až stovky tém, ktoré už Klub filatelistov 52-46 Močenok počas svojho pôsobenia spracoval. Najbližšie sa môžu priaznivci filatelie tešiť na príležitostný lístok s príležitostnou poštovou pečiatkou s osobnosťou Jána Palárika pri príležitosti jeho výročia úmrtia, ale v pláne je aj zakomponovanie témy sto sedemdesiateho piateho výročia založenia Slovenských národných novín. Mnohé z nich sú prezentované na spoločných podujatiach s MO MS v Močenku. Ich vzájomnú spoluprácu si obaja predsedovia veľmi pochvalujú. „Matica slovenská má v životoch Slovákov nezastupiteľné poslanie. Nevieť si predstaviť život v Močenku bez kultúry a Matice slovenskej...“ dodal na záver J. Kútňý. Práve v marci bol vydaný poštový lístok, pripomínajúci dvesto rokov od narodenia Andreja Sládkoviča. Jeho prezentácia sa mala konať na maticnom podujatí Popoludnie s poéziou, ktoré je pre súčasnú situáciu s novým koronavírusom odložené.

Hlboký cit a láska k svojim historickým koreňom je to, čo sprevádza každého maticiaru pri nezištnej práci. Len vtedy má naša činnosť zmysel, ak sa úspech nemeria peniazmi za vykonanú prácu, ale dobrým pocitom na duši. Dokazujú to denne maticní dobrovoľníci a s nimi spolupracujúce mnohé záujmové združenia po celom Slovensku.

ČITATELSKÉ FÓRUM

Na sklonku roka 2019 zasa dol na pomyselný trón neviditeľný vládca nad našou planétou. Každý deň pod jeho nemilosrdnou mocou padajú stovky ľudí. Vládca má moc aj nad plynutím času. Pribrzdl, takmer zastavil tisíce lietadiel na oblohe, milióny automobilov na zemi, lode na mori...

Žiť s programom

Ukázali sa slabiny globalizačného procesu. Odpúťali sme svoju pozornosť od nášho života, lebo sme sa hnali za exotikou. Naše historické a kultúrne vedomie sme vymenili za exotický turistický priemysel. Naše peniaze sme utrácali za hranicami, tým sme oslabovali domáci trh. Navykli sme si, že čokoľvek (potraviny, predmety dennej potreby) si môžeme doviezť. Skutočne tých kamiónov na cestách bolo neúrekom. V ušiach nepretržite hučali motory lietadiel nad našimi hlavami. Na nivách a lúkach sa rozprestrel obrovské komplexy automobiliek – montážnych hál celého sveta.

Kde je náš potenciál, náš gazdovský fortieľ? Roľník, poľnohospodár už dávno nie je v médiách zaujímavou témou. Virtuálna realita požrala pozornosť, fantáziu a tvorivosť ľudí a pripravuje si deti pre svoj „vek“. Naša prítomnosť mi pripadá ako veľké kľbo zmätkov, nadštandardných spotrebných nárokov, hlboké environmentálnej záťaže.

Bojuje sa o vedomie človeka. Rozhoduje sa o vlastenectve, o pevnosti našich koreňov. Sú tu sily, ktorým nevoňajú národné hodnoty, obroda dedovizne, ochrana „otcovej role“, oživenie matičného hnutia, ktorým pre-kážajú významné postavy našich dejín...

Sila ducha nášho národa sa musí prejavovať v novom obsahu školského vzdelávania, v inej programovej štruktúre verejnoprávných médií, v posilnení gazdovského stavu, v lepšej podpore matičného hnutia a ľudovej kultúry i tradičných remesiel, v lepšej podpore turistického hnutia, v masívnejšej podpore opráv pamiatok, v ochrane regionálnych hodnôt a životného prostredia.

Často sa pýtam sám seba, čo môžem ako maticiar robiť? Organizovať zaujímavé podujatia, písať knihy, články do regionálnych médií, zbierať predmety, zapisovať piesne, príbehy, starať sa o svoju záhradku... Ale najmä inšpirovať okolitý svet svojim životom.

Žijeme v zložitej dobe. Sociálnu izoláciu vyvažujeme ohľaduplnosťou, vzájomným pomáhaním si. Je čas na posilnenie rodiny. Je čas na zamyslenie nad bezbrehým konzumom! Kniha je tiež mocný medikament, je čas na čítanie. Prišiel čas aj na zmysluplnejšie využívanie sociálnych sietí. Ich obsahom nemá byť prázdnota našich hláv, ale zdieľanie, povzbudenie, inšpirácia. Je čas, aby sme v trávnikoch vytvorili záhony cibulky, mrkvy, petržlenu, rukoly, šalátu... Je čas na sebestačnosť v rámci daných možností.

Ako pedagóg si neodpustím poznámku: nenechajme deti bez programu, bez cieľa, dajme im zmysluplnú náplň, nielen e-learning, ale konkrétnu domácu prácu v zmysle prežitia, survivalizmu.

Upratujme vo svojej duši, a keď náhoda pominie, vyzbierame smeti v našom okolí.

Zostaňte zdraví!

Robert ŽILÍK,
predseda MO MS v Mojímrovcach, člen Spolku slovenských spisovateľov

OČAMI MATIČIARA

Na jednom z minuloročných celoštátnych podujatí viali popri vlajke Slovenskej republiky aj vlajky Českej republiky a Ruskej federácie. Niektorí vtipnou poznámkou upozornili, že aj tieto boli kedysi „naše vlajky“. Zaujímavý paradox, ktorý si málokto uvedomil.

Vlajky našich predkov

No skutočne. Prvou slovenskou vlajkou bola biela-modrá-červená hurbanovská bez slovenského znaku. Inšpirácia mala svoje korene v revolučných meruňsmých rokoch a vo všeslovanských farbách, ktoré vychádzali z ruskej vlajky. Práve pod hurbanovskou bielo-modro-červenou bojovali slovenskí dobrovoľníci nielen Slovenskom povstaním 1848 až 1849, ale nosili ju na furážkach aj Slováci v česko-slovenských légiách a potom s ňou bránili Slovensko v Malej vojne.

Osobitné zastavenie musíme urobiť pri vlajke ČR, ktorá je vlastne identická s česko-slovenskou. Pre mladých Čechov bude prekvapením, že pôvodná česká vlajka je bielo-červená. V týchto farbách bola aj oficiálnym symbolom Česko-slovenskej republiky 1918 – 1920. Neskôr vystala požiadavka prijať novú štátnu vlajku, kde by bola vyjadrená účasť Slovákov. Návrhy heraldikov boli rôzne. Zvítazila bielo-červená, do ktorej bol zľava vsadený modrý klin. Prekvapením bude, že počas prvej svetovej vojny generál M. R. Štefánik bielo-červenú vlajku orámoval modrým pruhom s modrým klinom na pravej strane. Modrý klin akoby prevrátený sa dostal aj do česko-slovenskej vlajky 30. marca pred sto rokmi! Napriek zákazu v ústavnom zákone č. 542/1992 Sb. o zániku ČSFR v roku 1993 si ju ponechala ČR. Dnes možno povedať, že z dlhodobého hľadiska bratia Česi si kopli gól do vlastnej brány. Bielo-červená mala hlbší štátoprávny odkaz, keďže išlo o vlajku starej koruny českej, resp. Českého kráľovstva, ktorá legitimizuje českú štátnosť nielen pred rokom 1918, ale aj po roku 1993. Česko prakticky nemá vlastnú vlajku a používa vlajku Česko-Slovenska.

Naša slovenská nie je iba vlajkou, je aj slovenským príbehom. Sú v nej vpísané dramatické peripetie národa. Matičiari môžu byť hrdí, že slovenský znak (cyrilo-metodský dvojkríž s trojvrším) umiestnil do jej stredu predseda Zahraničnej Matice slovenskej František Fuga. A takto ju dal certifikovať v roku 1984. S miernou heraldickou obmenou je od roka 1993 vlajkou suverénnej Slovenskej republiky.

Marián GEŠPER,
predseda Matice slovenskej

Matica slovenská ocení siedmich matičiárov padlých v druhej svetovej vojne

Nezabúdame na hrdinov z kultúrneho frontu

Veronika MATUŠKOVÁ, hovorkyňa Matice slovenskej

Matica slovenská ocení osobnosti slovenského kultúrneho života in memoriam, ktoré sa v druhej svetovej vojne zapojili do Slovenského národného povstania a zahynuli v bojoch alebo boli neľudsky umučení nemeckými nacistami. Neverejné oceňovanie sa uskutoční 7. mája o 14. hodine v sídle ustanovizne v Martine pri príležitosti sedemdesiateho piateho výročia ukončenia druhej svetovej vojny.

„Som nesmierne hrdý na významných činníkov Matice slovenskej, ktorí sa počas druhej svetovej vojny odvážne zapojili do protinacistického odboja a obeťovali v ňom najvyššiu daň. Siedmim osobnostiam kultúry vzdáme hold na sedemdesiate piate výročie ukončenia jednej z najtragickejších udalostí histórie. Povedal predseda MS Marián Gešper. Zlaté medaily MS a pamätne listy predsedu MS odovzdá pozostalým rodinám, prípadne starostom či primátorom ich rodných obcí a miest, ak sú pozostalí neznámi.

Ustanovizeň ocení kultúrnych pracovníkov a svojich zakladajúcich členov Viliama Pauliniho, Jozefa Bučka a Juraja Janošku, ako aj členov miestnych odborov MS Antona Prídavku, Ivana Ďuričku, Eduarda Bullu a Ladislava Sáru.

Inštitúcia sa vzhľadom na súčasnú situáciu pandémie a zákaz organizovania kultúrnych podujatí rozhodla uskutočniť oceňovanie bez verejnosti v historickej výborovni MS v Martine, a to len za účasti nutného personálu a dodržania nariadených hygienických opatrení.

■ OCEŇOVANÍ IN MEMORIAM

Viliam Pauliny (1877 – 1945): Zakladajúci člen Matice slovenskej, riaditeľ Národnej banky v Banskej Bystrici, redaktor a publicista, za prvej Československej republiky poslanec parlamentu v Prahe. Ako matičiari bol členom Miestneho odboru MS (MO MS) v Banskej Bystrici, výboru MO MS v Banskej Bystrici, predsedom MO MS v Banskej Bystrici, predsedom MO MS v Banskej Bystrici a tiež členom Účtovného výboru MS i Dozorného poverenia MS. Po vypuk-

nutí SNP bol členom národného výboru v Banskej Bystrici a povstaleckej SNR a tiež poverenikom financií. Po potlačení SNP bol zadržaný nemeckými bezpečnostnými orgánmi a zavelečený do Nemecka, kde bol za neznámych okolností zavraždený.

Jozef Bučko (1907 – 1945): Zakladajúci člen Matice slovenskej, evanjelický farár v Turčianskom Svätom Martine, zároveň člen MO MS v Turčianskom Svätom Martine a výboru MO MS v Turčianskom Svätom Martine. Bol aktívny v SNP ako člen okresného národného výboru v Turčianskom Svätom Martine, zúčastnil sa na vojenských poradách Emila Perku a na povstaleckom území pôsobil ako sanitár a kurát. Za aktivity získal hodnosť nadporučíka. Po potlačení SNP bol zajatý nemeckou Sicherheitsdienst a zavelečený do koncentračných táborov Melk, Mauthausen, Amstätt a Ebensee, kde zomrel iba dva dni pred koncom vojny.

Juraj Janoška (1882 – 1945): Zakladajúci člen Matice slovenskej, advokát, notár, novohradský župan, poslanec zastupiteľstva Slovenskej krajiny. Bol členom MO MS v Trnave, ako aj podpredsedom MO MS v Trnave. Zapojil sa do SNP ako predseda okresného RNV v Lovinobani. Vydával ilegálny časopis Hlas a po potlačení SNP bojoval v horách, na následky vojnových útrap ťažko ochorel a následne zomrel iba osemnásť dní pred koncom vojny.

Anton Prídavok (1904 – 1945): Člen MO MS v Košiciach, výboru MO MS v Košiciach, organizátor matičného života v Prešove, básnik, publicista a priekopník

rozhlasového vysielania na Slovensku. Zapojil sa do SNP ako organizátor slobodného vysielania (premiestnil technické zariadenia na povstalecké územie). Po potlačení SNP bol v januári 1945 zadržaný nacistickými bezpečnostnými orgánmi, väznený, vypočúvaný a mučený. Zomrel na následky mučenia iba štyri dni po skončení vojny.

Ivan Ďurička (1922 – 1944): Člen MO MS v Turčianskom Svätom Martine, knihkupec a organizátor divadelného života. Zúčastnil sa na SNP ako hlásateľ Slobodného slovenského vysielateľa. Po potlačení SNP bol zatknutý gestapom a počas transportu zahynul po leteckom útoku.

Eduard Bulla (1919 – 1945): Člen MO MS v Turčianskom Svätom Martine, úradník, divadelný herec. V SNP pôsobil ako hlásateľ Slobodného slovenského vysielateľa. Po potlačení SNP bol zatknutý gestapom a zavelečený do Nemeckej ríše. Zahynul za neznámych okolností.

Ladislav Sára (1913 – 1945): Člen MO MS v Brezne, výboru MO MS v Brezne a tajomník Osvetového a ľudovýchovného odboru MO MS v Brezne. Stredoškolský pedagóg v Banskej Bystrici, ako aj člen MO MS v Banskej Bystrici, výboru MO MS v Banskej Bystrici a matrikár MO MS v Banskej Bystrici. Počas SNP organizoval kultúrne, najmä divadelné podujatia, bol hlásateľom Slobodného slovenského vysielateľa a pracoval na Povereníctve SNR pre školstvo a osvetu. Bol zajatý, väznený a deportovaný do Nemeckej ríše. Zomrel počas náletu na väzenský transport do koncentračného tábora.

Mučený košícký matičiari Anton PRÍDAVOK si užil slobody len krátko

Pocta rozhlasovému a divadelnému priekopníkovi

Text a foto: Anton METEŇKO

Anton PRÍDAVOK sa narodil 28. mája 1904 v Kežmarku v rodine železničných zamestnancov, preto sa s rodičmi často sťahoval. Neskôr študoval na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi a v Prešove. V roku 1918 prestúpil na učiteľský ústav a v roku 1922 zmaturoval. Mal ďalších štyroch bratov. Keďže vyrastali v uvedomelom slovenskom rodinnom prostredí, všetci sa významnou mierou zapísali do slovenských dejín.

Najstarší Peter Prídavok pôsobil v Londýne ako vedúci slovenského vysielania BBC. Bratia Prídavkovci – Anton, Peter, Marián, Jozef a Ján, patrili medzi vzdelanú slovenskú generáciu mimo-riadne publikačne a redakčne činnú. Okrem osvetovej, literárnej, dramatickej a básnickej činnosti Anton Prídavok patrili k prvým priekopníkmi, ktorí položili základy rozhlasového života na východnom Slovensku. Organizoval rozhlasové vysielanie v Košiciach, neskôr po okupácii južného Slovenska horthyovským Maďarskom vybudoval rozhlasové štúdio v Prešove. V rokoch 1927 až 1932 bol miestnym tajomníkom literárno-dramatického oddelenia Slovenskej ligy. Po vynútenom odchode z Košíc následkom spomínanej horthyovskej okupácie mal nemalý podiel na položení základov profesionálnej scény Slovenského divadla v Prešove (dnešné Divadlo Jána Záborského), kde založil divadelný krúžok „Záborský“, v ktorom bol režisérom a dramaturgom.

Počas druhej svetovej vojny sa Anton Prídavok postavil jednoznačne voči pangermanizmu a nastupujúcemu nemeckému nacizmu. Zúčastnil sa na občianskom odboji a ako riaditeľ rozhlasu v Prešove odišiel už počas prvých dní Slovenského národného povstania do Banskej Bystrice. Pre potreby Slobodného Slovenského vysielateľa dal tajne do Banskej Bystrice premiestniť technickú

Anton PRÍDAVOK sa významne angažoval aj v matičnom živote.

aparaturu a rozhlasový archív, za čo ho zbavili funkcie riaditeľa. Po potlačení SNP a následnom krvavom pohone na príslušníkov povstaleckého hnutia v januári 1945 Antona Prídavku chytilo nemecké gestapo. Väznený, vypočúvaný a mučený sa dočkal oslobodenia, no na následky prežitých útrap zomrel krátko po skončení vojny v nemocnici v Ružomberku 12. mája 1945, a to ani nie ako štyridsaťjedenročný. Jeho pozostatky previezli do Košíc až koncom septembra 1946. Pochovali ho na mestskom verejnom cintoríne v Košiciach. Žiaľ, v súčasnosti je jeho náhrobok zdevastovaný. Zloději ukradli jeho kovové

súčasti vrátane reliéfu tohto matičiara. Anton Prídavok bol totiž aj významný činník Miestneho odboru MS v Košiciach v medzivojnovom období. Do jeho predsedníctva ho zvolili v roku 1926, 1928, ako člen výboru pôsobil aj v roku 1933. Výrazne sa angažoval najmä v Literárnom odbore MO MS v Košiciach, ktorý vznikol v decembri 1926. Anton Prídavok, ústredná osobnosť, najmä ako organizátor literárneho života na východnom Slovensku, sa do jeho činnosti zapojil s veľkým elánom. Významným činom Literárneho odboru Matice slovenskej v Košiciach bolo vydanie Almanachu v roku 1928. Z archívnych záznamov vyplýva, že nebol to jednoduchý čin po stránke organizačnej ani finančnej. Napriek ťažkostiam Almanach však uzel svetla a dnes po viac ako deväťdesiat rokoch je vzácnym dobovým literárnym dokumentom, ktorý sa nedá nájsť v hociakorej knižnici.

Anton Prídavok patril k tým kultúrno-osvetovým pracovníkom, ktorí jazykovú a jazykovednú kultúru zaraďovali medzi svoje prvoradé povinnosti. Sledoval čistotu jazyka nielen v písomnej forme, ale aj v rozhlasovej a divadelnej hovorenej reči. Po organizačnej a metodologickej stránke sa spolupodieľal na vzniku a začiatkoch vydávania nášho prvého jazykovedného časopisu Slovenská reč, na vytvorení jeho celkového obsahového zamerania a na redakčnom usmerňovaní časopisu v prvom roku jeho vychádzania (1932/1933).

PRIPOMÍNAME SI

2. mája
– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi Červená armáda dobyla Berlín (1945); koniec vojny a vytúžený mier boli tak blízko, a pritom tak ďaleko...

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel hudobník Dežo Ursiny (1947 – 1995), bigbítový a artrockový hudobník, skladateľ a spevák. Spolu s Mariánom Vargom a Pavlom Hammelom tvorí trojicu hlavných zakladateľov modernej slovenskej rockovej hudby, člen skupiny Provisorium, Burčiak

3. mája
– pred štyridsiatimi piatimi rokmi sa narodil bežec na lyžiach Ivan Bátory (1975); reprezentoval Slovensko na Zimných olympijských hrách 2006 v Turíne

– pred sedemsto päťdesiatimi rokmi zomrel kráľ Uhorska Belo IV. (1206 – 1270); uhorským kráľom bol v rokoch 1235 – 1270, za kráľa ho korunovali už ako osemročného, kým však zasadol na trón, musel prežiť neľahkých dvadsaťjeden rokov

– pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi sa narodil maliar, grafik a ilustrátor Mikuláš Galanda (1895 – 1938); aktuálnosť a nadčasový zmysel Galandovho umeleckého odkazu treba chápať cez jeho obrazy, ktoré vyjadrujú znepokojenie, obavy až strach. Druhej svetovej vojny sa nedožil, ale vo svojich posledných obrazoch toto nebezpečenstvo veľmi silne pociťoval

5. mája
– Svetový deň hygieny rúk (podľa WHO); dnes je to vzhľadom na koronavírus veľmi aktuálne

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi vypuklo pražské povstanie (1945); neskôr známe ako súčasť Májového povstania českého ľudu proti nacistickej okupácii

– pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi sa narodil Ján Fischer, slovenský fyzik (1905 – 1980); za podpory štátu a Matice slovenskej absolvoval v rokoch 1928 – 1931 študijný pobyt na univerzite v Zürichu. Tu napísal dve práce, ktoré boli uverejnené v najvýznamnejšom fyzikálnom časopise Annalen der Physik a dodnes patria do zlatého fondu svetovej fyziky

– pred sto rokmi sa narodil rímskokatolícky kňaz, náboženský spisovateľ a teológ Vojtech Mikula (1920 – 1992); tento jezuita bol redaktorom Posla Božského Srdca Ježišovho v Trnave; politicky ho prenasledovali

6. mája
– pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi sa narodila maliarka, pedagogička a organistka Želmíra Duchajová-Švehlová (1895 – 1955); venovala sa zbieraniu ľudových piesní z Púchovskej doliny, organizovala slovenské ženské hnutie a dvadsaťšesť rokov pôsobila ako podpredsedníčka spolku Živena; je považovaná za prvú slovenskú maliarku

7. mája
– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil saleziánsky kňaz, polyglot, biblista, náboženský spisovateľ a misionár Jozef Heriban (1925 – 2009); s malou skupinkou mladých saleziánov, ktorých viedol Titus Zeman, prekročil hranice Česko-Slovenska a dostal sa do Turína, kde pokračoval v štúdiách

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi zomrel Matúš Černák, slovenský politik (1903 – 1955); bol diplomatom Slovenského štátu, verejným činiteľom a politikom HSLS, ktorý zomrel následkom atentátu

8. mája
– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa v Európe skončila nenávidená druhá svetová vojna (1945)

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi sa narodila herečka Olga Belešová (1965); na javisku hrala už ako osemročná, hrávala napríklad v divadlách GUNA GU či Aréna

(IK)